88. Rusça fiilimsilerin öğretim sorunları ve çözüm önerileri[1]

Faruk Serhan ÖZTÜRK[2]

APA: Öztürk, F. S. (2023). Rusça fiilimsilerin öğretim sorunları ve çözüm önerileri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (35), 1423-1455. DOI: 10.29000/rumelide.1346638.

Öz

Bu çalışmada Rusça fiilimsilerin yapısal özellikleriyle anadili Türkçe olan lisans öğrencilerine öğretiminde yaşanan sorunlar incelenmiştir. Çalışmamızda öncelikle Rusça fiilimsilerin yapı özellikleri ortaya konmuştur. Daha sonra çalışmamıza konu olan üniversitelerde, Rusça fiilimsilerin öğretim durumu, öğretim programları ve okutulan ders kitapları çerçevesinde araştırılmıştır. Öğrencilerin Rusça fiilimsileri yazma becerilerinde kullanırken yaptıkları hataların niteliği ortaya konmuştur. Yapılan hataların Rusça fiilimsilerin yapı özellikleriyle ilgili olduğu ortaya çıkmıştır. Hataların okutulan ders kitapları ve öğretim programları ile olan ilişkisi incelenmiş, öğrenci hatalarını ilgilendiren kısımların ders kitapları ve öğretim programlarında yeterince üzerinde durulmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca ilgili üniversitelerde Rusça fiilimsiler konusunu öğreten öğretim üyelerine görüş anketi uygulanmıştır. Öğretim üyeleri öğrencilerin Rusça fiilimsileri öğrenirken özelikle hangi durum ve konularda sorunlar yaşadıklarını bildirmişlerdir. Yaşanan sorunların bir kısmının Rusça fiilimsilerin çatı (etken-edilgen) durumuyla ilgili olduğu, bir kısmının Türkçe düşünme sistemini Rusçaya adapte etme eğiliminden kaynaklandığı, bir kısmının ise öğretim programı ve ders kitaplarındaki eksikliklerden kaynaklandığı anlaşılmıştır. Öğrencilerin daha çok Rusça fiilimsilerin etken ve edilgenlik durumlarında hata yaptıkları, sıfat-fiil ve zarf-fiil arasındaki ayırımı tam yapamadıkları anlaşılmıştır. Hataları ilgilendiren hususlara ders kitapları ve öğretim programlarında da daha fazla yer verilmesi, alıştırmaların zarf-fiil ve sıfat-fiil arasındaki işlevsel ve yapısal farkları ayırt etmeye yönelik olması ve alıştırmaların sayı bakımından yeterli olması gibi Rusça fiilimsilerin öğretimini etkin kılacak öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Rusça fiilimsiler, Rusça fiilimsi öğretimi, Rusça sıfat-fiil, Rusça zarf-fiil, Rusça fiilimsi yapısı

Teaching problems of Russian verbal nouns and solution offers

Abstract

In this study, the structural features of Russian verbs and the problems encountered in teaching Russian verbs to native Turkish undergraduate students are examined. First of all, the structural features of Russian verbs, were revealed. In the universities that are the subject of our study, the teaching of Russian verbs was investigated within the framework of the teaching programs and textbooks. The nature of the errors made by the students while using Russian verbs in their writing skills was revealed. It was revealed that the errors were related to the structural features of Russian verbs. The relationship between the errors made and the textbooks and curricula taught was examined, and it was concluded that the parts related to student errors were not sufficiently emphasized in the textbooks and curricula. In addition, a questionnaire was applied to the lecturers

[1] Bu çalışma yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

[2] Öğr. Gör., Yeditepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Çeviribilimi Bölümü (İstanbul, Türkiye), faruk.ozturk@yeditepe.edu.tr, ORCID ID: 0009-0000-5667-0386 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 29.05.2023-kabul tarihi: 20.08.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1346638]

who teach Russian verbs in the related universities. The lecturers gave their opinions about the situations and issues in which the students have particular problems in learning Russian verbs. İt was understood that some of the problems were related to the roof (active-passive) of Russian verbs, some of them were caused by the tendency to adapt the Turkish thinking system to Russian, and some of them were caused by the deficiencies in the curriculum and textbooks. Students mostly made mistakes in the active and passive voice of Russian verbs and could not distinguish between adjective-verb and adverb-verb. Suggestions that would make the teaching of Russian verbs more effective, such as giving more space to grammar issues related to errors in textbooks and curricula, making the exercises aimed at distinguishing the functional and structural differences between adverb-verb and adjective-verb, and making the exercises sufficient in terms of number, were presented.

Keywords: Russian verbs, teaching Russian verbs, Russian adjective-verb, Russian adverb-verb, Russian verb structure

1. Giriş

İnsanoğlu, varoluşundan günümüze kadar yaşamını, çevresindeki kişiler ile iletişim kurarak devam ettirmiştir. İletişim kurmak için en önemli araç ise dildir. Tarih boyunca bilim insanlarının farklı şekilde tanımladıkları dili, en geniş manasıyla, düşünce ve duyguların ifade edilmesi için formüle edilmiş, kendine özgü kuralları bulunan işaretler ve sesler topluluğu olarak tanımlamak mümkündür (Yolcu, 2002, s. 67). Dil, "yazılı dil" ve "sözlü dil" olarak ikiye ayrıldığı gibi "anadil" ve "yabancı dil" olarak da ikiye ayrılmaktadır.

Ülkemizde yükseköğretim kurumlarında öğretilen yabancı dillerden biri de Rus Dilidir. Bilindiği gibi fiilimsiler, Rusça edebi türlerde geniş bir kullanım alanına sahip olmakla beraber yazı dilinin bütün türlerinde kullanılmaktadır. İfade edilen eylem aktarılırken cümle içerisindeki yeri değişkenlik gösterebilen bu hareketli yapıların fiil ile beraber sıfat ve zarf özelliklerini de barındırması, fiilimsileri Rusça dilbilgisinde önemli bir yere koymaktadır.

Türkiye'deki üniversitelerin Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencileri, Rusça fiilimsileri yazma ve kullanma becerilerinde çeşitli hatalar yapmaktadırlar. Bu hataların karakteristik özelliklerinin tespiti araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır. Yapılan hataların niteliğinin tespiti, Rusça fiilimsilerin öğretiminde kullanılan program ve materyallerin etkiliğini artırma bakımından önem arz etmektedir. Bununla birlikte yabancı dil öğretiminde, öğrenilen dilin gramer konularının anadildeki karşılıklarını bilmek çoğu zaman öğrenme sürecine olumlu katkı sağlamaktadır.

Belirtilen amaç doğrultusunda çalışmamızda öncelikle Rusça fiilimsilerin yapısal özellikleri incelenmiştir. Rusçada gerek resmi gerekse bilimsel alanda çok sık kullanılan fiilimsilerin doğru anlaşılması, Rusça-Türkçe ve Türkçe-Rusça çeviri sürecine olumlu katkı sağlayacaktır. Daha sonra çalışmamızda Türkiye'de 25 yıldan beri Rus Dili eğitimi veren beş üniversitenin (Erciyes Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi ve Selçuk Üniversitesi) Rusça fiilimsilerin öğretiminde kullandıkları öğretim programı ve ders kitaplarının niteliği analiz edilmiştir. Çalışmamızın dördüncü bölümünde hata analiz anketi yardımıyla öğrencilerin Rusça fiilimsileri yazma becerilerinde kullanırken yaptıkları hatalar ve karşılaştıkları zorluklar "Betimsel Analiz yöntemi" kullanılarak tespit edilmiştir. Betimsel analiz yöntemiyle elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenmiş, daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanıp ve yorumlanarak neden-sonuç ilişkileri bağlamında birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. (Yıldırım & Şimşek, 2008, s. 224). Yine bu

bölümde ilgili üniversitelerin Rusça fiilimsileri öğreten öğretim üyelerinden Rusça fiilimsilerin öğretiminde kendileri ve öğrencilerinin karşılaştıkları zorluklara ve önerilere ilişkin görüşler alınmıştır. Çalışmamızın beşinci bölümünde hata analiz anketi ve öğretmen görüşleri ışığında, yapılan öğrenci hatalarının uygulanan program ve ders kitaplarıyla olan ilişkisi incelenmiştir. Çalışmamızın son bölümünde ise Rusça fiilimsilerin öğretim ve öğrenimini etkin kılacak çözüm önerileri sunulmuştur.

2. Rusça fiilimsiler ve yapısal özellikleri

Rus dilbilimci Lekant (2007, s. 335), fiilimsileri sıfat ve zarfların özelliklerini barındıran yapılar olması itibariyle Rusça fiillerin morfolojik yapısında ayrı bir yerinin olduğunu söylemiştir. Bu özelliklerinden dolayı Rusça fiilimsilerin bazı durumlarda Korkmaz'ın anlamlı kelimeler dediği sıfat ve zarf kategorisine dâhil edildikleri, bazı durumlarda ise fiilimsilerin ayrı birer dil öğesi *(часть речи)* olarak kabul edildikleri görülmüştür. Rus dilbilimcilerin çoğu ise fiilimsileri, fiillerden türeyen yapılar olmasından dolayı fiil kategorisinde incelemiştir.

Rusçada fiiller Türkçedeki gibi temelde şahsa göre çekimlenebilme kabiliyetlerine göre sınıflandırılmaktadır. Lekant (2007, s. 302) fiilleri 1) Yalın Fiiller *(инфинитив),* 2) Çekimlenen Fiiller *(спрягаемые формы глаголов),* 3) Çekimlenmeyen Fiiller *(неспрягаемые формы глаголов)* olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırmada sıfat-fiil ve zarf-fiil, çekimlenmeyen fiiller grubunda incelenmiştir. Vinogradov (1952, s. 252) da Lekant gibi Rusçada fiillerin çekimlenebilme özelliklerine vurgu yaparak çekimlenmeyen fiillerin sıfat-fiil *(причастие)* ve zarf-fiil *(деепричастие)* olduklarını, yalın fiillerin *(инфинитв)* bunlardan ayrı bir kategori olduğunu belirtmiştir. Lekant ve Vinogradov'un sınıflandırmasındaki ortak nokta Rusçadaki sıfat-fiil ve zarf-fiilin, fiilin şahsa göre çekimlenmeyen bir şekli olması, fiilin yalın halinin ise çekimlenmeyen gruba dâhil olmadığıdır. Bununla birlikte Rusçada yalın fiilleri çekimlenmeyen fiil kategorisinde inceleyenler de olmuştur. Nitekim Şanskiy (1958, s. 327), fiilleri çekimlenen *(спрягаемый)* ve çekimlenmeyen *(неспрягаемый)* olarak ikiye ayırmış, çekimlenmeyen fiilleri yalın hâl *(инфинитив),* sıfat-fiil *(причастие)* ve zarf-fiil *(деепричастие)* olarak sınıflandırmıştır. Sovyet Bilimler Akademisi'nin (1960, s. 408) sınıflandırmasında da fiillerin 4 kategoriye ayrıldıkları görülür: 1. Yalın hal veya infinitiv, 2. Çekimlenen fiiller, 3. Sıfat-fiil veya fiilin isim hali *(пичастия),* 4. Zarf-fiiller *(деепричастия).* Yalın fiilleri çekimsiz fiil grubuna dâhil edenler olsa da Rus dilbilimcilerin çoğu yalın fiilleri, fiilin ayrı bir kategorisi olarak görmekte ve onları çekimsiz fiil kategorisinden ayrı bir kategoride incelemektedir. Rus dilbilimcilerin görüşlerine dayanarak çalışmamızda Rusçada fiilimsiler: 1. Rusça sıfat-fiiller *(причастия),* 2. Rusça zarf-fiiller *(деепричастия)* olarak 2 grupta incelenmiştir.

2.1 Rusça sıfat-fiiller

Vinogradov (1952, s. 356), Rusça sıfat-fiillerin gerek morfolojik olarak gerekse sentaks açısından sıfatlara çok yakın olduklarını, bunun sonucu olarak da sıfat-fiillerin bazen "fiilden sıfatlar" *(отглагольные прилагательные)* şeklinde tanımlandığını belirtmiştir. Başka bir yerde ise Vinogradov (1986, s. 227), Rusça sıfat-fiilleri, "sıfatlarla hibrit bir yapı" *(причастия как категория гибритно-прилагательных форм)* olarak tanımlamış ve onları Korkmaz'ın (2009, s. 191) "anlamlı kelimeler" *(части речи)* sınıfından "sıfatlar" kategorisinde incelemiştir. Vinogradov'a (1952, s. 356) göre sıfat-fiiller fiil türü (bitmiş-bitmemiş), çatısı ve zamana göre değişkenlik göstermektedir. Her sıfat-fiil üretildiği fiilin bütün özelliklerini (zaman, tür ve çatı) taşımaktadır. Lekant da (2007, s. 335) Vinogradov gibi sıfat-fiilleri "hibrit" bir yapı olarak tanımlamış, onların fiile ve sıfata ait özelliklere sahip olduğunu belirtmiştir. Fiilimsileri bağımsız bir dil öğesi *(часть речи)* olarak inceleyen Şanskiy (1987,

s. 204) ise sıfat-fiilleri, zarf-fiillerle beraber ayrı bir grupta incelemiştir. Ona göre sıfat-fiiller bir öğenin özelliğini betimleyen unsur olarak fiil ve sıfatların genel özelliklerine sahip olan yapılardır. Sıfat-fiilleri, sıfat ve fiile ait özellikleri birleştiren bir yapı olarak tanımlayan Şanskiy (1958 s. 362), sıfat-fiillerin şahıs ve kiplik çekimlerinin olmadığını söylemiştir. Sovyet Bilimler Akademisi'nin (1960, s. 504) tanımında ise sıfat-fiiller eylem bildiren herhangi bir fiilin isim şekli, eylemi gerçekleştiren kişi ya da nesneye atıfta bulunan ve bununla birlikte zaman da bildiren kelime gruplarıdır.

Rus dilbilimcilerin sıfat-fiil tanımlarında sıfat-fiillerin fiile ve sıfata ait özelliklerini beraber barındırmasının üzerinde durulmuştur. Ayrıca dilbilimcilerin üzerinde hemfikir oldukları diğer durum sıfat-fiillerin, temel fiil kategorileri (çatı, tür ve zaman) ile sıkı sıkıya bağlı olduğu ve bu bağlılığın onları fiil kategorisi içerisinde değerlendirilmesine imkân sağladığıdır. Çekimli fiillerden ayrılan özellikleri ise kipe ve şahsa göre çekime uğramamalarıdır. Dil bilgisinin farklı kategorilerinde incelenmesi, onların farklı dil öğelerini beraber barındırmalarından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Rus dilbilimciler Rusça sıfat-fiilleri çatı ve zamana göre sınıflandırmıştır.

SIFAT FİİLLER		
Çatıya Göre	**Zamana Göre**	**Fiil Türüne Göre**
Etken	Şimdiki Zaman	Bitmiş
Edilgen	Geçmiş Zaman	Bitmemiş

Tablo 2.1: *Rusça sıfat-fiil sınıflandırması*

2.1.1. Etken sıfat-fiiller

Etken sıfat-fiiller etken çatıdaki geçişli veya geçişsiz bütün fiillerden üretilebilmektedirler. "Şimdiki zaman bildiren etken sıfat-fiiller" ve Geçmiş zaman bildiren etken sıfat-fiiller" olmak üzere iki grupta incelenen etken sıfat-fiillerde fiil türüne göre farklılaşma söz konusudur (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 505). Rusçada gelecek zaman bildiren sıfat-fiiller bulunmamaktadır. Rusça sıfat-fiillerin zaman anlamı diğer çekimli fillerde olduğu gibi üretildikleri fiil türüne *(вид глагола)* bağlıdır. Bu durumda bitmiş fiillerden gelecek zamanlı sıfat-fiiller üretilmemektedir (Gordeeva & Rezanova, 2009, s. 109). Türkçede "izleyeceğimiz film" ifadesinde olduğu gibi gelecek zaman bildiren sıfat-fiilin verdiği anlam Rusçada "***который***" bağlacı kullanılarak ifade edilmektedir. **Örnek:** *Фильм,* ***который*** *мы* ***будем смотреть*** (**İzleyeceğimiz** film)

Şimdiki zamanlı etken sıfat-fiiller sadece bitmemiş fiillerden *(НСВ)* üretilmektedirler ve şimdiki zamanda gerçekleşen eylemleri ifade etmektedirler (Gordeeva, Rezanova, 2009, s. 109). Bitmemiş fiillerin şimdiki zaman çekimlerinin sonuna ***-ущ-***, ***-ющ-***, ya da ***-ащ-***, ***-ящ-*** ekleri getirilerek üretilmektedirler. Bu ekler Rusça fiil çekim tipine *(тип спряжения)* göre getirilmektedir. Rusçada fiillerin şimdiki zaman (bitmiş fiiller için gelecek zaman – *простое будущее время*) çekimlerine göre iki farklı çekim tipi bulunmaktadır (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 464). Rusçada bitmemiş fiillerin şimdiki zaman çekiminde (bitmiş fiiller için gelecek zaman) aldığı ekler tablo 1.4 de gösterilmiştir.

	Tip Çekim *(I тип спряжение)*	2. Tip Çekim *(II тип спряжение)*
Tekil	1. Şahıs: *–у (-ю)*	1. Şahıs: *–у (-ю)*
	2. Şahıs: *-ешь*	2. Şahıs: *-ишь*
	3. Şahıs: *-ет*	3. Şahıs: *-ит*
Çoğul	1. Şahıs: *–ем*	1. Şahıs: *–им*
	2. Şahıs: *-ете*	2. Şahıs: *-ите*
	3. Şahıs: *-ут (ют)*	3. Şahıs: *-ат (ят)*

Tablo 2.2: *Rusçada fiil çekim tipleri*

Örnekler: 1. Tip: *читать* (okumak) – *чита**ют*** (okuyorlar) – *чита**ющий*** (okuyan), *звать* (çağırmak) – *зо**вут*** (çağırıyorlar) – *зо**вущий*** (çağıran); 2. Tip çekim: *говорить* (konuşmak) – *говор**ят*** (konuşuyorlar) – *говор**ящий*** (konuşan), *лежать* (yatmak, uzanmak) – *леж**ат*** (yatıyorlar) – *леж**ащий*** (yatan)

Sıfat-fiiller sıfatlar gibi hâl, çoğul ve cinsiyete göre değişime uğramaktadırlar (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, 464). Sıfat-fiil eklerinden sonra cinsiyet ekleri eklenmektedir. Sıfat-fiilin nitelediği isim eril ise ***"-ий"***, dişi ise ***"–ая"***, nötr ise ***"-ее"*** eki gelmektedir. Nitelenen isim çoğul ise ***"-ие"*** eki eklenmektedir. Böylece sıfat-fiil tekil ya da çoğul olarak kendisinden sonra gelen isme uyum sağlamaktadır. (Şelyakin, 2006, s. 176). **Örnekler:** ***Зеленеющее*** *поле* (**yeşeren** tarla – yalın hal, nötr cins), ***Девушка, идущая*** *нам настречу.* (Karşıdan bize doğru **gelen kız** – yalın hal, dişi cins), ***Человек, читающий*** *много книг, всегда более развит и интересен.* (Çok kitap **okuyan kişi** her zaman daha bilgili ve ilgi çekicidir. – yalın hal, eril cins), *В коридоре стоят* ***студенты, сдающие*** *сегодня экзамен.* (Koridorda bugün **sınavı olan öğrenciler** oturuyorlar. – yalın hal, çoğul durum) (Köksal, 2004, s. 322).

Şimdiki zaman bildiren sıfat-fiiller ile yüklemin ifade ettiği ana eylem aynı anda gerçekleşmektedir (Gordeeva & Rezanova, 2009, s. 109). Bu tür sıfat-fiiller cümede özne, nesne ve yüklem vazifesi görebilirler. **Örnekler:** *"Я встретил* ***юношу, читающего*** *книгу."* (Puşkin) (Kitap **okuyan çocukla** karşılaştım.) (RussianNationalCorpus, 2023).

Bu tür sıfat-fiillerin 'eş zamanlılık' anlamında geniş bir çerçevede kullanımları bazı türlerinin sıfat kategorisine geçmesini mümkün kılmaktadır. Bu durumda sıfat-fiil ile ifade edilen özellik kalıcı bir niteliğe dönüşmektedir. Bu durum özellikle sıfat-fiilin üretildiği fiil geçişsiz bir fiil veya iletişim bağlamında kolayca geçişliliğini kaybedebilen bir fiil olduğunda gerçekleşmektedir (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 506). **Örnekler:** ***ведущие*** *предприятия* (lider işletmeler), ***вызывающее*** *поведение* (küstahça davranış), ***угрожающий*** *жест* (tehditkâr bir hareket), ***следующий*** *раз* (gelecek sefer), ***пишущая*** *машинка* (daktilo)

Geçmiş zamanlı etken sıfat-fiiller, bitmiş ve bitmemiş fiillerin geçmiş zaman çekimlerine göre ***-вш-, -ш-*** ekleri getirilerek yapılmaktadır. Fiilin geçmiş zaman çekimi sesli bir harfle bitiyorsa ***–вш-*** eki getirilmektedir (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 507).

Bitmemiş *(HCB)* ya da **bitmiş** *(CB)* etken fiilllerin geçmiş zaman çekim ekleri olan ***-л, -ла, -ло, -ли*** ekleri atılarak yerine ***-вш-*** eki getirilmektedir. Fiilin geçmiş zaman çekimi sessiz harfle bitiyorsa ***-ш-*** eki getirilmektedir (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 507). **Örnekler:** *читать* (okumak) – *чита-**л*** (okudu) – *чита-**вш**-ший* (okumuş olan, okuyan), *писать* (yazmak) – *писа-**л*** (yazdı) – *писа-**вш**-ий* (yazan, yazmış olan), *промокнуть* (ıslanmak) – *промо**к*** (ıslandı) – *промок-**ш**ий* (ıslanmış, ıslanan).

Rusçada bazı fiillerin yalın halleri ***-ти*** ekiyle bitmektedir. Bu fiillerin bazılarından sıfat-fiil üretilirken şimdiki zaman (bitmiş fiiler için gelecek zaman) 1. Tekil şahıs çekimine bakılır. 1. Tekil şahıs çekiminde yer alan ***-д-*** veya ***-т-*** harfleri ***-л*** ünsüzünün yerine geçmektedir. **Örnekler:** *идти* (gitmek) – *и**ду*** (gidiyorum) – *шёл* (gitti) – *ше-**дш**-ий* (gitmiş olan), *обрести* (almak, kabul etmek) – *обре**ту*** (alıyorum) - *обрёл* (aldı) – *обре-**тш**-ий* (almış olan)

Geçmiş zaman bildiren sıfat-fiiller hem bitmiş hem de bitmemiş fiillerden olabilmektedir (Zalevskaya, 1971, s. 334). Her iki durumda da fiilin tür anlamı korunmaktadır. **Örnekler:** *Мы внимательно слушали **преподавателя**, **читавшего** лекцию*. (Dersi **anlatan hocayı** dikkatle dinliyorduk.) (bitmemiş fiil - eş zamanlılık), *Учитель пригласил в кино **учеников**, **прочитавших** книгу*. (Öğretmen sinemaya sadece kitabı **bitiren öğrencileri** davet etti.) (bitmiş fiil – sonuç anlamı)

Bu tür sıfat-fiiller içinde bitmemiş (*HCB*) ve geçişsiz *(непереходные)* fiillerden üretilenler zaman anlamını ve tür özelliğini *(видовое значение)* kolayca kaybederek kalıcı sıfatlara dönüşebilmektedirler (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 507). **Örnekler:** ***истекший** месяц* (biten ay), ***бывший** президент* (eski başkan), ***прошедшее** время* (geçmiş zaman)

Geçmiş zamanlı sıfat-fiillerin kullanıldığı cümlelerde konuşma anı 'mutlak zamanı' *(абсолютное время)* ifade etmektedir. Bu tür sıfat-fiiller mutlak zamana göre önceden gerçekleşmiş eylemleri ifade etmektedirler. **Örnekler:** ***Студенты, сдавшие экзамены*** (**Sınavı geçmiş olan öğrenciler**), ***Ученик, читавший** книгу* (Kitabı **okumuş olan öğrenci**)

Sıfat-fiil ile ana eylem arasındaki zaman ilişkisi göreceli zamanı *(относительное время)* ifade etmektedir. Ana eylemin geçmiş zamanlı olduğu durumlarda sıfat-fiilin eylemi bitmemiş (*HCB*) ve geçmiş zamanlı ise ana eylemle sıfat-fiilin eylemi eş zamanlı gerçekleşmektedir. **Örnek**: *Мы лежали на спине и видели тихо **плывшие** над нами **облака***. (Sırtüstü yatıyor ve üstümüzden sessizce **yüzen bulutları** seyrediyorduk.)

Ana fiilin bitmiş fiil (CB) olduğu durumlarda eş zamanlılık kısmen gerçekleşmektedir (Şanskiy & Tihonov, 1987 s. 211). **Örnek:** *Спеша с добычей домой, я увидел возле дороги **пахавшего мужика*** (Turgenev*)* (Şanskiy & Tihonov, 1987 s. 212).

Ana fiilin şimdiki zaman ya da gelecek zamanlı olduğu durumlarda geçmiş zamanlı sıfat-fiille ifade edilen eylem ana fiilden önce gerçekleşmektedir. **Örnekler:** *Мы будем говорить **о мальчике, выступавшем** вчера на концерте*. (Dün konserde **sahne alan çocuğu** konuşacağız.), *Сейчас я еду **к дедушке, жившему** в Москве*. (Şu anda, Moskova'da **yaşamış olan dedeme** gidiyorum.)

Bitmiş *(CB)* fiillerden oluşturulan geçmiş zamanlı etken sıfat-fiiller, geçmişte sonuçlanan olayları anlatmak için kullanılmaktadırlar. Bununla birlikte daha önce bahsedilen mutlak zaman ve göreceli zaman ilişkisi bu sıfat-fiiller için de geçerlidir. **Örnekler:** ***Студенты, получившие** студенческие билеты* (Öğrenci kimliğini **alan öğrenciler**), ***Ученики, не сдавшие экзамен,***

должны зайти в кабинет директора. (**Sınavı vermeyen öğrencilerin** müdür odasına uğramaları gerekmektedir.)

Bitmiş *(СВ)* fiillerin gelecek zaman ve geçmiş zaman çekimleri bulunmasına rağmen Rusçada bitmiş fiillerden yalnızca geçmiş zamanlı sıfat-fiiller üretilebilmektedir. Bitmiş fiillerden gelecek zamanlı sıfat-fiiller üretilememektedir. **Örnek:** *Я люблю книги писателя,* ***написавшего*** *этот роман*. (Bu romanı yazan [yazmış olan] yazarın kitaplarını seviyorum.)

Bitmiş filli sıfat-fillerle ifade edilen eylem, ana eylemden önce gerçekleşmektedir. Bu durumda sıfat-fiilin ifade etiği eylemin gerçekleşme sırası ana fiilin zamanı ve türüne bağlı değildir. (Şansky & Tihonov, 1987 s. 212). **Örnekler:** *Она* ***послал*** *письмо* ***другу, окончившему*** *университет*. (Üniversiteyi **bitiren arkadaşına** mektup **gönderdi**.), *Вечером мы* ***пойдём*** *в гости* ***к студенту, приехавшему*** *из России*. (Bu akşam Rusya'dan **gelen öğrenciye** misafirliğe **gideceğiz**.)

2.1.2. Edilgen sıfat-fiiller

Edilgen sıfat-fiiller, *(страдательные причастия)* farklı kişi ya da nesnenin gerçekleştirdiği eylemleri diğer nesnelerle ilişkilendirirler. Sıfat-fiil ile ifade edilen eylem başka bir özne tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu sıfat-fiiller "Şimdiki zaman bildiren edilgen sıfat-fiiller" ve "Geçmiş zaman bildiren edilgen sıfat-fiiller" olmak üzere 2 gruba ayrılmaktadır.

Şimdiki zaman bildiren edilgen sıfat-fiiller geçişli ve bitmiş fiillerden ***-ем-, -им-, -ом-*** ekleri yardımıyla üretilmektedir. (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 508). Fiillerin şimdiki zaman 1. Çoğul şahıs çekimlerine göre getirilen bu ekler fiil çekim tiplerine göre değişmektedir. 1.Tip çekimli fiillere ***-ем-*** eki, 2.Tip çekimli fiillere ***-им-*** eki getirilmektedir. Sıfat-fiil ekinden sonra cinsiyete göre erkek, dişi, nötr ve çoğul eki getirilmektedir (Şanskiy & Tihonov, 1987 s. 208). **Örnekler:** 1.Tip Çekim: *чита-ть – чита-****ем****-ый* (okunmakta olan), 2.Tip Çekim: *люби-ть – люб-****им****-ый* (sevilmekte olan)

Diğer sıfat-fiiller gibi bu sıfat-fiiller de nitelediği kelimenin cinsiyet ve çoğul durumuna göre değişmektedir. Sıfat-fiilin nitelediği kelime eril ise ***-ый-*** dişi ise ***-ая-*** nötrt ise ***-ое-*** eki getirilmektedir. Nitelenen kelime çoğul olduğu durumlarda ***"ые"*** eki getirilmektedir. **Örnekler:** *читаем****ый*** *расска****з*** (okunan hikâye – eril), *читаем****ая*** *лекци****я*** (okunan ders – dişi), *читаем****ое*** *письм****о*** (okunan mektup – nötr), *читаем****ые*** *книг****и*** (okunan kitaplar – çoğul)

Şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiiller etken sıfat-fiiller gibi konuşma esnasında *(абсолютное время)* devam edegelen bir hareketi bildirmektedirler. **Örnekler:** ***Решаемые проблемы,*** *играют большую роль в развитии биологии*. (**Çözülmekte olan problemler** biyolojinin gelişmesinde büyük rol oynamaktadır.), *Иногда происходят* ***необъясняемые*** *вещи*. (Bazen **açıklanamayan şeyler** olur.) (Köksal, 2004, s. 323).

Hal değişim eki alabilen bu tür sıfat-fiiller, cümle içerisinde sıfat-fiilin eylemini gerçekleştiren özne ile beraber bulunduğunda sıfat-fiilin eylemini erçekleştiren özne, vasıta hal ekini alır. **Örnekler:** *"Продукция,* ***выпускаемая этой фабрикой****, исключительно хорошего качества."* (Laskareva, 2009, s.178). (**Bu fabrika tarafından üretilen ürünler** son derece yüksek kalitededir.), *"Она всегда хотела быть* ***любимой.****"* (O, her zaman **sevilen bir insan** olmak istedi.) (-ile hali), *"Мы достигли уже* ***видимых*** *результатов."* (**Görünen sonuçlara** ulaştık.) (-in hali) (Laskareva, 2009, s. 186).

Şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiiller günlük dilde kullanılmakla birlikte bu sıfat-fiillere özellikle resmi dilde daha sık rastlanmaktadır. (Laskareva, 2009, s.185). Bu tür sıfat-fiiller daha çok bilim alanında ve resmi dilde kullanılmaktadırlar (Vinogradov, 1952, s. 358). **Örnekler:** *"**Все изучаемые грамматические конструкции** относятся к официальному стилю речи."* (**Öğrenilmekte olan bütün dilbilgisi yapıları** resmi dille ilgilidir.), *"**Предъявляемая** на границе таможенная декларация содержит перечень вещей, **провозимых** через границу."* (Sınırda **ibraz edilen** gümrük beyannamesi sınırdan **geçirilen** malların listesini içermektedir.), (Laskareva, 2009, s.185).

Şimdiki zaman bildiren edilgen sıfat-fiillerin kısa şekilleri bulunmaktadır. Konuşma dilinde az kullanılan kısa şekilleri daha çok edebi dilde kullanılmaktadır (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 510). **Örnekler:** *"Нами ты была **любима** и для милого **хранима**"* (Puşkin). (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 510).

Şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiillerin kısa şekilleri cümlede yüklem görevinde bulunmaktadırlar (Laskareva, 2009, s.185). Günlük dilde az bir kullanım alanına sahip olan bu tür sıfat-fiiller daha çok resmi konuşma dilinde kullanılmaktadır. **Örnekler:** *"Её желание было **невыполнимо.**"* (Onun arzusu yerine **getirilemezdi**.). *"Это было просто **невыносимо.**"* (Bu adeta **dayanılmazdı**.), *"Его воля к победе **непоколебима.**"* (Onun zafere ulaşma azmi **sapa sağlam**.) (Laskareva, 2009, s.185).

Şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiillerin bazıları kalıcı isim ve sıfatlara dönüşmüştür. **Örnekler:** ***уважаемые** пассажиры!* (**saygıdeğer** yolcular!), ***растворимый** кофе* (**çözünebilen** kahve), ***непроходимые** леса* (**geçilmez** orman), ***непреодолимое** препятствие* (**aşılmaz** engel), ***нескончаемая** история.* (**bitmek bilmeyen** hikaye), ***любимая** песня* (**sevdiğim** şarkı), ***предполагаемый** срок* (**öngörülen** süre), ***независимые** государства* (**bağımsız** devletler), ***подсудимый*** (sanık), ***любимый*** (sevgili)

Geçmiş zaman bildiren edilgen sıfat-fiiller geçişli ve bitmiş fiillerden üretilmektedirler (Gordeeva & Rezanova, 2009, s. 111). Tüm sıfat-fiillerin içinde en çok kullanılan türdür (Laskareva, 2009, s.187). Bu tür sıfat-fiiller ***–нн-, -енн-, -т-*** ekleri yardımı ile üretilmektedirler (Vinogradov, 1952, s. 359). Yalın hali ***–ать, -ять, -еть*** ile biten fiillerde ***-ть*** ekinin yerine ***-нн-*** eki getirilerek üretilirler. **Örnekler:** *прочита-ть* (okumak) – *прочита-**нн**ый* (okunmuş olan), *нарисова-ть* (resim çizmek) – *нарисова-**нн**ый* (çizilmiş olan),

Yalın hali ***–ить*** veya ***-ти*** ekiyle biten fiillere ise ***-енн-*** eki getirilerek üretilirler. **Örnekler:** *реш-ить* (çözmek) – *реш-**ённ**ый* (çözülmüş olan), *получ-ить* (almak) – *получ-**енн**ый* (alınmış olan)

Yalın hali ***-нуть*** veya ***-ыть*** ile biten fiiller ile yalın hali ***-ить*** *veya* ***-ять*** ile biten bazı fiillerde fiilin sonunda bulunan ***-ь*** yumuşatma işaretinin atılması suretiyle yapılırlar. **Örnekler:** *продви**нут-ь*** (ilerlemek)– *продвину**т**ый* (ilerlemiş), *заб**ыт-ь*** (unutmak) – *забы**т**ый* (unutulmuş, unutulan), *подня**т-ь*** (kaldırmak) – *подня**т**ый* (kaldırılmış olan), *разби**т-ь*** (kırmak) – *разби**т**ый* (kırılmış olan)

Geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiiller de diğer sıfat-fiiller gibi nitelediği kelimenin cinsiyet ve çoğul durumuna göre değişime uğramaktadırlar. İsim eril olduğu zaman ***"–ый"***, dişi olduğu zaman ***"–ая"*** nötr olduğu zaman ise ***"–ое"*** eklerini almaktadır. Bu isimler çoğul eki aldığında sıfat-fiile ***"–ые"*** eki getirilmektedir. Sıfta-fiiller tekil ve çoğulluk kapsamında kendisinden sonraki isme uyum sağlamaktadır. **Örnekler:** *прочитанн**ая** книг**а*** (okunmuş olan kitap), *прочитанн**ое** письм**о***

(okunmuş olan mektup), *прочитанн**ый доклад*** (okunmuş olan rapor), *прочитанн**ые статьи*** (okunmuş olan makaleler)

Geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiiller diğer bütün sıfat-fiiller gibi hal durum ekleri almaktadırlar. **Örnekler:** *Наша семья приехала **в дом, построенный** в прошлом году.* (Ailemiz geçen yıl inşa **edilen eve** geldi.), *Мы живём **в доме, построенном** в прошлом году.* (Biz geçen yıl inşa **edilen evde** yaşıyoruz.), *Машина стоит около **дома, построенного** в прошлом году.* (Araba, geçen yıl inşa **edilen evin** yakınında duruyor.) *Мы подъехали **к дому, построенному** в прошлом году.* (Geçen yıl inşa **edilen eve** doğru geldik.)

Geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiiller, geçmişte sonuçlanan eylemleri anlatmak için kullanılmaktadırlar. Bu tür sıfat-fiilli cümlelerde sıfat-fiilin eylemi ana fiilden önce gerçekleşmektedir. **Örnekler:** *Вчера мы были **на концерте, организованном** студентами консерватории*. (Dün konservatuar öğrencileri tarafından **düzenlenen konserdeydik**.), *"**Фильм, снятый** в Турции, пользуется спросом"* (Türkiye'de **çekilen film** talep görüyor.) (Köksal, 2004, s. 326).

Bu tür sıfat-fiillerin de kısa şekilleri bulunmaktadır. Sıfat-fiil ekleri olan ***"–нн-, -енн-, -т"*** eklerinden sonra, nitelenen kelimenin cinsiyet ve çoğul durumuna göre ***-а, -о, -ы*** ekleri getirilmektedir. Kısa şekilli sıfat-fiillerde ***-н*** eki bir defa yazılmaktadır. **Örnekler:** *полученн-**ый** – получе**н*** (eril), *получен**а*** (dişi), *получен**о*** (nötr), *получен**ы*** (çoğul), *закрыт-**ый** – закры**т*** (eril), *закрыт**а*** (dişi), *закрыт**о*** (nötr), *закрыт**ы*** (çoğul)

Edilgen kısa sıftat-fiiller temel cümlede yüklem görevi üstlendiklerinden dolayı konuşma dilinde çok sık kullanılmaktadırlar (Laskareva, 2009, s. 187). Bu tür cümlelerde sıfat-fiil, nitelenen kelimeden sonra yazılmaktadır. **Örneker:** *Урок **закончен.*** (Ders bitti.), *Окно **открыто.*** (Pencere açık.), *Эта картина **нарисована** моим другом*. (Bu **tablo** arkadaşım tarafından **çizildi**.), *Эта школа **построена** в прошлом году.* (Bu **okul** geçen sene **inşa edildi**.)

Kısa şekilli bu ür sıfat-fiiller zaman zarfları ile beraber şimdiki, gelecek ve geçmiş zamanda kullanılabilmektedir. **Örnekler:** *Сегодня выставка **открыта***. (Bu gün sergi açık.), *Вчера выставка **была открыта***. (Dün sergi açıktı.), *Завтра выставка **будет открыта***. (Yarın sergi açık olacak.), *"**Мария Гавриловна** была **воспитана** на французских романах"* (**Marina Gavrilovna** Fransız romanlarıyla **yetiştirildi**. (Puşkin) (Şanskiy & Tihonov, s.206).

Geçmiş zamanlı edilgen sıfat-fiiller üretildiği fiilin; zaman, tür ve çekim özelliğini kaybederek sıfat kategorisine geçiş yapabilmektedirler. Bu şekilde sıfatlaşmış ya da kalıcı isim olarak kullanılan çok sayıda sıfat-fiil bulunmaktadır (Vinogradov, 1952, s. 165). **Örnekler:** ***сдержанный** человек* (kendine hâkim olan insan), ***просвещённый** человек* (aydın insan), ***данные** примеры* (verilen örnekler), ***определённые** изменения* (belirlli değişiklikler), ***неуверенный** ответ* (tereddütlü cevap), ***возбуждённое** настроение* (heyecanlı ruh hali), ***напряжённая** тишина* (yoğun bir sessizlik), ***продвинутый** этап* (ileri seviye), ***взволнованное** лицо* (heyecanlı bir yüz), ***мороженое*** (dondurma), ***новорождённый*** (yenidoğan)

Etken ve edilgen sıfat-fiillerin haricinde Rusçada **dönüşlü fiillerden** *(возвратные глаголы)* de sıfat-fiil üretilebilmektedir. Etken çatılı sıfat-fiiller ile aynı yolla üretilen dönüşlü yapıdaki sıfat-fiillerin sonunda her zaman ***-ся*** eki bulunmaktadır (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 508). **Örnekler:** *строить-ся* (inşa edilmek) – *стро-ят-ся* (inşa ediliyorlar) – *стро-**ящ**-ий-ся* (inşa edilmekte olan),

готовить-ся (hazırlanmak) – *готов-ят-ся* (hazırlanıyorlar) – *готов-**ящ**-ий-**ся*** (hazırlanmakta olan)

Görüldüğü gibi Rusçada bazı dönüşlü yapıdaki fiiller edilgen bir anlam taşımaktadır. Bu durum dönüşlü fiillerden edilgen anlamlı sıfat-fiillerin üretilmesine imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla bitmemiş fiillere ***–ем, -им, -ом*** ekleri getirilerek üretilen şimdiki zamanlı edilgen sıfat-fiiller ile, dönüşlü fiillerden üretilen sıfat-fiiller anlam bakımından eşdeğerdir (Şanskiy & Tihonov, 1987, s. 208). **Örnekler:** ***читаемая*** *книга* (okunmakta olan kitap) = ***читающаяся*** *книга* (okunmakta olan kitap)

Dönüşlü fiillerden üretilen sıfat-fiiller de üretildiği fiilin bitmişlik ve bitmemişlik türüne göre şimdiki zaman ve geçmiş zaman bildirmektedirler. **Örnekler:** *делаться* (*НСВ*) – *делающийся* (yapılmakta olan) – *делавшийся* (yapılmış olan), *сделаться* (*СВ*) – *сделавшийся* (yapılmış olan)

Bununla birlikte bitmiş dönüşlü fiillerden edilgen çatıda ve geçmiş zamanlı sıfat-fiiller üretmek mümkün görülse bile her zaman kullanılmamaktadır. Bunun yerine etken çatılı bitmiş fiillere ***"-нн, -енн, -т"*** ekleri getirilerek üretilen ve aynı anlama gelen sıfat-fiiller daha sık kullanılmaktadır. **Örnekler:** *построиться* (inşa edilmek) – *построившийся,* *построить* (inşa etmek) – ***построенный*** *дом* (inşa edilmiş olan ev)

Rusça fiillerde işteşlik ve dönüşlülük anlamları dönüşlü yapıdaki fiiller *(возвратные глаголы)* kategorisinde incelenmektedir. Dönüşlü fiiller *(возвратные глаголы)*, anlamına göre işteşlik, dönüşlülük ya da edilgenlik anlamı vermektedir. Üretilen sıfat-fiiller de bu anlamlarını muhafaza etmektedir. **Örnekler:** ***умывающийся*** *мальчик* (**yıkanan** çocuk) (dönüşlülük), ***встречающиеся*** *люди* (**buluşan** insanlar) (işteşlik), *строящийся дом* (inşa edilmekte olan ev) (edilgenlik)

2.2. Rusça zarf-fiiller

Vinogradov (1952, s. 356), zarf-fiillerin zarflarla olan yakın ilişkisinden dolayı bu yapıların Rusçada bazen 'fiilden türeyen zarflar' *(отглагольные наречие)* şeklinde tanımlayanların olduğunu söylemiştir. Zarf-fiillerin temelde fiile ait özelliklerine göre şekillendikleri için bu yapıların fiil kategorisine dâhil edilmesi gerektiğini savunmuştur. Bilimler Akademisi (1960, s. 520) ise zarf-fiillerin zarflara benzeyen özelliklerini ön plana çıkaran bir tanımlama yapmıştır. Bu tanımda zarf-fiillerin zarflarla olan yakınlığı, onlardaki eylemin durumunu güçlendirme eğilimi ve kullanım esnasında 'fiil türü' (bitmişlik-bitmemişlik), zaman ve fiil çekimi kavramlarını neredeyse yitirmesi ile açıklanır. Bu durum, zarf-fiilleri bazı durumlarda zarflarla özdeş kılmaktadır. Şanskiy (1958, s. 367), Rusça zarf-fiilleri, fiil ve zarfa ait özellikleri birleştiren, değişmeyen fiil şekilleri olarak tanımlamaktadır. Zarf-fiiller çekime uğramadıkları için zarflara katılmaktadır ve cümlede ana eylemi durum bakımından nitelemektedirler. Fiil türü ve çatısını barındırdıkları için ise fiil sistemine dâhil edilmektedir. Rus dilbilimci Lekant (2007, s. 338) ise Rusça zarf-fiilleri, cümle içinde yüklem olarak kullanılmayan, yüklemin ifade ettiği ana eyleme eşlik eden ve onu durum bakımından niteleyen, değişime uğramayan fiil şekilleri olduğunu söylemiştir. Burada 'değişime uğramayan' ifadesiyle zarf-fiillerin hâl ve şahıs eki almadığı anlaşılmaktadır.

Tanımlar incelendiğinde Rusça zarf-fiillerin cümlede ana eylemi durum bakımından niteledikleri için zarflarla ilişkili olduğu, ayrıca fiilden üretilen yapılar olmasından dolayı fiillerin tür, çatı ve zaman özelliklerini barındırdığı, ayrıca zarf-fiillerin durum ve şahıs ekleri almadıkları anlaşılmaktadır. Bunula birlikte zarf-fiilleri hem fiil kategorisinde hem de zarf kategorisinde inceleyen dilbilimciler de

bulunmaktadır. Farklı dil öğeleri içerisinde *(части речи)* incelenmesi onların cümle içinde hem zarf hem de fiil olarak bulunabilmelerinden kaynaklanmaktadır.

Rusçada zarf-fiiller zamansal bir anlam taşımalarına rağmen aslında konuşma esnasıyla ilişkili bir zamanı ifade etmemektedirler (SSCB Bilimler Akedemisi, 1960, s. 520). Zarf-fiiller ana eylemle eş zamanlılık ya da art zamanlılık ilişkisine göre bir zaman ifade etmektedir. Bu ilişkili zamana Rusçada "göreceli zaman" *(относительное время)* denmektedir. Bu durum Rusça zarf-fiilleri "mutlak zamana" *(абсолютное время)* göre sınıflandırmayı mümkün kılmamaktadır. Bu göreceli zaman ilişkisinde zarf-fiili üreten fiilin türü karar verici bir rol oynamaktadır (SSCB Bilimler Akedemisi, 1960, s. 521). Göreceli zamanı belirleyen unsurun fiilin türü olmasından dolayı Rus dilbilimciler zarf-fiilleri üretildiği fiilin türüne göre sınıflandırmışlardır. Fiil türüne (bitmişlik-bitmemişlik) ve aldığı eklere göre yapılan bu sınıflandırma tablo 2.3 de gösterilmiştir.

Bitmemiş fiil Türünden Üretilenler *(от глаголов НС.В.)*		**Bitmiş fiil türünden üretilenler** *(от глаголов С.В.)*	
1. Grup	**2. Grup**	**3. Grup**	**4. Grup**
Aldığı ek ***-а, -я***	Aldığı ek ***-в, -вши, ши***	Aldığı ek ***-в, -вши, ши***	Aldığı ek ***-а, -я***
стуча, играя	*быв, не имев, живши, не видевши*	*проиграв, поигравши, вышедши*	*пройдя, заметя*

Tablo 2.3: *Fiil türlerine göre yapılan zarf-fiil sınıflandırması*

1. Grup zarf-fiiller bitmemiş fiillerin şimdiki zaman 3. Çoğul şahıs çekimlerinin köküne ***-а*** veya ***-я*** harfleri getirilerek üretilmektedirler. Bu harfler aşağıda yazılan kurallara göre getirilmektedir;

a) Şimdiki zaman 3. Çoğul şahıs ekleri olan ***–ат, -ят, -ут, -ют*** ekleri atılarak yerine ***-я*** ekini getirilmektedir. **Örnekler:** *читать – чита(ют) – читая, открывать – открыва(ют) – открывая*

b) Şimdiki zaman çekim eklerinden önce ***-ж, -ч, -ш, -щ*** harfleri geliyorsa ***-а*** eki getirilmektedir. **Örnekler:** *дышать – ды<u>ш</u>(ат) – дыш**а**, кричать – кри<u>ч</u>(ат) – крич**а***

c) Dönüşlü fiiller *(возвратные глаголы)* zarf-fiil eki aldıktan sonra ***-сь*** eki almaktadırlar. **Örnekler:** *смеяться – сме**я**<u>сь</u>, улыбаться – улыба**я**<u>сь</u>*

d) Yalın hâli ***–авать*** ekiyle biten fiillerin ***-ть*** eki atılarak yerine ***-я*** harfi getirilmektedir. **Örnekler:** *<u>дава(ть)</u> – дава**я**, <u>встава(ть)</u> – встава**я***

Geçişli ve geçişsiz fiillerden üretilebilen bu tür zarf fiiller cümlede ana eylemle eş zamanlı gerçekleşen eylemleri anlatmak için kullanılmaktadırlar. Türkçede en kapsamlı anlamıyla ***-arak*** zarf-fiili ifade edilen bu zarf-fiiller ana eylemle durum zaman, şart ve sebep-sonuç ilişkisi kurmaktadırlar. **Örnekler:** *Можно много узнать, постоянно **читая** книги.* (Devamlı kitap **okuyarak** çok şeyler öğrenebiliriz.), *Я тоже смотрю телевизор **лёжа**.* (Ben de **yatarak** televizyon seyrediyorum.)

Bu zarf-fiil türü hareketin ana cümlenin eylemi ile aynı anda yapıldığını göstermek için kullanılmaktadır (Dietrich, 2004, s.192). Cümlede ana eylemin zamanı zarf-fiil ile aynı anda gerçekleşmesine engel

olmamaktadır (Sovet Bilimler Akademisi, 1960, s. 521). **Örnekler:** *Они* ***шли*** *по улице, громко* ***разговаривая.*** (Caddede yüksek sesle **konuşarak gittiler.**), *Они* ***идут*** *по улице, громко* ***разговаривая.*** (Caddede yüksek sesle **konuşarak gidiyorlar.**), *Они* ***пойдут*** *по улице, громко* ***разговаривая.*** (Caddede yüksek sesle **konuşarak gidecekler.**)

Durum belirten bu zarf fiil, ana eylem ile şart, tarz ve sebep-sonuç ilişkisi kurabilmektedir. Rusçada bu anlam ilişkileri farklı bağlaç ya da zamirler kullanılarak da ifade edilebilmektedir. **Örnekler:** *Сон даёт отдых,* ***помогая*** *человеку расслабиться* (Uyku insanı **rahatlatarak** ona dinlenme sağlıyor) (sebep) = *Сон даёт отдых,* ***так как*** *он* ***помогает*** *человеку* ***расслабиться*** (Uyku insanı **rahatlattığı için** ona dinlenme sağlıyor.), ***Занимаясь спортом****, вы сможете похудеть*. (**Spor yaparak** zayıflayabilirsiniz.) (tarz) = ***Если*** *вы* ***занимаетесь спортом****, вы сможете похудеть*. (**Eğer spor yaparsanız** zayıflayabilirsiniz.) (koşul)

Bu tür zarf-fiiller olumsuz anlamda kullanıldıklarında ana eylemin gerçekleşme tarzını bildirmekle beraber onunla sebep sonuç ilişkisi kurmaktadırlar. Böyle cümleler Türkçede ***-meden*** veya ***-meyerek*** zarf-fiilleri ile anlatılmaktadır. **Örnekler:** ***Не думая*** *ни о чём, он шёл по улице* (Hiçbir şey **düşünmeyerek** [**düşünmeden**] caddede gidiyordu.), ***Не выходя*** *из дома, мы можем заплатить за счета*. (Evden **çıkmadan** faturaları ödeyebiliriz.)

Rusçada zarf-fiil ile ana eylem aynı özne tarafından gerçekleştirilmektedir. Farklı öznelerin olduğu cümlelerde zarf-fiil yerine bağlaç kullanılmaktadır. *Он говорит,* ***смеясь***. (O **gülerek** konuşuyor.), ***Когда*** *он шёл, мы очень* ***смеялись*** *над ним*. (**Yürürken** ona çok **güldük**.)

Bu gruptan olan bazı zarf-fiiller, özelliklerini kaybederek zarflara *(наречие),* edatlara *(предлог)* ve bağlaçlara *(союз)* dönüşmüşlerdir. ***Судя по*** *вашему виду, вы не очень устали*. (Görünüşünüze **bakılırsa** çok yorulmamışsınız.) (edat), *Я смотрел кино,* ***лёжа*** *на диване*. (Kanepede **yatarak** televizyon seyrettim.) (zarf), ***Несмотря на*** *дождь, они поехали за город*. (Yağmur**a rağmen** şehir dışına çıktılar.) (zarf), *Не ешь* ***стоя!*** (**Ayakta** yeme!) (zarf), ***Шутя*** *обнял её*. (**Kolayca** onu kucakladı) (zarf), ***Благодаря*** *вам он добился таких успехов*. (Sizin **sayenizde** bu başarılara ulaştı.) (edat), *Надо искупаться,* ***хотя*** *вода совсем холодная*. (Su çok soğuk **olsa da** suya girmemiz gerek.) (bağlaç)

2. Grup zarf-fiiller bitmemiş fiillerin geçmiş zaman çekimlerinde bulunan "***л***" ünsüzünün yerine "***-в, -вши, -ши***" ekleri getirilerek üretilmektedirler. **Örnekler**: *быть – бы(л)* (oldu) – *бы**в*** (olarak), *знать – зна(л)* (bildi) – *зна**вши*** (bilerek), *читать – чита(л)* (okudu) – *чита**вши*** (okuyarak), *идти – шё(л)* (gitti) – *шед**ши*** (giderek)

Bu grup zarf fiiller 1. Grup zarf fiillerle aynı işlevi görmektedirler. Bu tür zarf-fiiller daha çok 1. Grup zarf fiillerin üretimini zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır. Bu zarf-fiiller ana fiilin geçmiş zamanda kullanıldığı durumlarda ve daha çok olumsuz anlamda kullanılmaktadır (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s.530). **Örnek:** *"**Не быв** никогда человеком большого света, он всегда водился с людьми этого круга."* (Tolstoy) (Asla sosyete biri olmamakla birlikte her zaman bu çevreden insanlarla vakit geçirdi.) (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 530).

3. Grup zarf fiiller Rus edebi eserlerde en çok kullanılan zarf-fiil grubudur. Cümlede ana eylemden önce gerçekleşen eylemleri anlatmak için kullanılan bu tür zarf-fiiller, bitmiş fiillerin geçmiş zaman çekimlerine ***–в, -вши, -ши*** ekleri getirilerek üretilmektedirler. Fiillerin eril cins geçmiş zaman çekim

eki olan **-л** ekinin yerine **-в** eki getirilerek üretilmektedirler. **Örnekler:** *"Он отворотился и отъехал,* ***не сказав*** *более ни слова."* (Puşkin) (Bir kelime daha **etmeyip** arkasını döndü ve gitti). (RussianNationalCorpus, 2023) *"****Написавши*** *записку, он пересмотрел еще раз ассигнации."* (Gogol) (Notu **yazdıktan sonra** banknotları tekrar gözden geçirdi.) (RussianNationalCorpus, 2023)

Eylemlerin geçmiş zaman kökü sessiz harf ile bitiyorsa bu eylemlere zarf-fiil eki olarak **-ши** eki getirilmektedir. **Örnekler:** *принести* (getirmek) – *принё(с)* (getirdi) – *принёс****ши*** (getirip), *замёрзнуть* (donmak) – *замёр(з)* (dondu) – *замёрз****ши*** (donup)

Dönüşlü fiillerin *(возвратные глаголы совершенного вида)* geçmiş zaman çekimlerine **-вшись, -шись** ekleri getirilerek üretilmektedir. **Örnekler:** *умыться* (yıkanmak) - *умы(л)ся* (yıkandı) – *умы****вшись*** (yıkanıp), *одеться* (giyinmek)– *оде(л)ся* (giyindi) – *оде****вшись*** (giyinip), *"Князь Андрей,* ***умывшись*** *и* ***одевшись****, вышел в роскошный кабинет дипломата и сел за приготовленный обед"* (Tolstoy) (Knyaz Andrey **yıkanıp** giyindikten sonra diplomatın ihtişamlı odasına çıktı ve öğle yemeğine oturdu.) (RussianNationalCorpus, 2023)

Bu zarf-fiiller ana eylemden önce gerçekleşmiş ya da gerçekleşecek eylemleri anlatmak için kullanılmaktadır. Dolayısıyla çekimli fiiller mutlak zamanı, zarf-fiiller göreceli zamanı ifade etmektedir. **Örnekler:** ***Прочитав*** *одну книгу, он взял другую*. (Bir kitabı **okuyup** diğerini aldı.), ***Прочитав*** *одну книгу, он сразу же берёт другую*. (Bir kitabı **okuyup** hemen diğerini alıyor.), ***Прочитав*** *одну книгу, он возмёт другую*. (Bir kitabı **okuyup** diğerini alacak.) (Laskareva, 2009, s. 198).

Bu tür zarf-fiiller ana eylemle sebep-sonuç ilişkisi kurarlar. Rusçada aynı anlamı taşıyan paralel cümleler ***"потому что", "так как"*** gibi sebep bildiren bağlaçlar kullanılarak da ifade edilebilmektedir. **Örnekler:** ***Заболев,*** *мой брат лёг в больницу*. (Kardeşim **hastalanıp** hastaneye yattı.) = ***Так как*** *мой брат* ***заболел****, он лёг в больницу*. (Kardeşim **hastalandığı için** hastaneye yattı.), *Отлично* ***закончив*** *университет, Максим получил хорошую работу*. (Maksim üniversiteyi çok iyi derecede **bitirip** iyi bir iş sahibi oldu) = *Максим получил хорошую работу,* ***потому что*** *отлично закончил университет*. (Vohmina & Osipova, 2013, s. 75). (Maksim iyi bir iş sahibi oldu **çünkü** üniversiteyi çok iyi **bitirdi**.)

Bu grup zarf-fiillerin olduğu cümleler ana eylemin gerçekleşme şartının zarf-fiilin eylemine bağlı olduğu bir koşul anlamı da içermektedir. Rusçada koşul cümleleri ***если*** (eğer) bağlacı kullanılarak söylenmektedir. **Örnekler:** ***Выучив*** *турецкий язык, вы сможете работать переводчиком*. (Türkçe **öğrenip** tercüman olarak çalışabilirsiniz.) = ***Если*** *вы* ***выучите*** *турецкий язык, вы сможете работать переводчиком*. (Türkçe **öğrenirseniz**, tercüman olarak çalışabilirsiniz.)

Çağdaş Rusçada **-вши** eki konuşmaya sade-basit *(просторечие)* üslup katmaktadır. Özellikle Rus edebi eserlerde çok sayıda **-вши** ekli zarf-fiill bulunmaktadır. Bazı Rus atasözlerinde ise **-в** eki ile biten bu grup zarf-fiillere rastlanmaktadır. (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 528). **Örnekler:** *"****Снявши*** *голову, по волосам не плачут"*. (Kellesi giden saçına ağlamaz – Atasözü), *"****Надевши*** *на свой большой хищный нос очки в тяжёлой серебряной оправе, он обводил глазами слушателей – все ли на местах?"* (Gümüş çerçeveli gözlüğünü kemerli koca burnuna takıp gözleriyle dinleyicileri herkes yerinde mi diye şöyle bir süzdü.) (Gorki), *"Она умерла,* ***завещавши*** *на смертном одре племяннице своё «дело»"* (Ölüm döşeğinde kendi "mesele" sini yeğenine **vasiyet bıraktıktan sonra** ruhunu teslim etti.) (Saltıkov) (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 528).

4. Grup zarf-fiiller 18. yüzyıl ve 19. Yüzyıl Rus edebiyatında kullanılmıştır. Bitmiş fiillerin geçmiş zaman çekimlerinin sonuna ***-а, -я*** ekleri getirilerek üretilen bu grup zarf-fiillerin çağdaş Rusçada kullanımı sınırlıdır. 3. Grup zarf fiillerle anlamsal olarak aynı işlevi gören bu grup zarf-fiiller bazı deyim ve atasözlerinde geçmektedir. **Örnekler:** *бежать* ***высуня*** *язык* (dil çıkarıp koşmak – tabana kuvvet koşmak), *слушать* ***разиня*** *рот* (ağzı açık dinlemek – yarım kulak dinlemek), *сказать* ***положа*** *руку не серце* (elini kalbine koyup söylemek – elini vicdanına koyarak konuşmak), *работать* ***спустя*** *рукава* (savsaklamak), *согласиться* ***скрепя*** *сердце* (gönülsüz yapmak), *сидеть* ***сложа*** *руки* (boş boş oturmak – kös kös oturmak) (Sovyet Bilimler Akademisi, 1960, s. 525).

Bu grup zarf-fiil eki bitmiş fiillerden en çok ön ekli ***"идти"*** fiiliyle kullanılmaktadır. **Örnekler:** ***Придя*** *в университет, он вспомнил, что забыл дома тетрадь.* (Üniversiteye **geldikten sonra** defterini evde unuttuğunu hatırladı.), ***Войдя*** *в метро, она сняла шапку.* (Metroya **girip** şapkasını çıkardı.), ***Перейдя*** *на другой факультет, он понял, что ошибся.* (Diğer fakülteye **geçerek** yanlış yaptığını anladı.) (Laskareva, 2009, s. 200).

3. Türkiye'de yükseköğretim kurumlarında Rusça fiilimsilerin öğretim durumu

Çalışmamızda Türkiye'de Rus Dili ve Edebiyatı lisans programında en az 25 yıldan beri eğitime devam eden 5 üniversitenin (Erciyes Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Ankara Üniversitesi) öğretim programı ve ders kitapları incelenmiştir. İlgili üniversitelerin öğretim programlarında Rusça fiilimsilerin öğretilmeye başlandığı sınıf, Rusça fiilimsilerin öğretildiği dönem sayısı ve ders saati tespit edilmiştir. Tespit edilen verilerde ilgili üniversitelerin Rusça fiilimsilere farklı sayıda ders saati ayırdıkları, üniversitelerin Rusça fiilimsileri 1. Sınıftan itibaren öğretmeye başladıkları, sadece bir üniversitenin Rusça fiilimsileri hazırlık bölümünde öğretmeye başladığı anlaşılmıştır. Bununla birlikte öğretim programlarında Rusça fiilimsiler konusu anlatılırken her bir fiilimsi türü ile ilgili dilbilgisi kavramlarına (fiil çatısı, fiil türü ve fiilin zamanı) ne sıklıkla atıf yapıldığı da incelenmiştir.

Ders kitapları Rusça fiilimsilerin konu anlatımı ve Rusça fiilimsilerle ilgili verilen alıştırmaların niteliği bakımından incelenmiş, Rusça fiilimsilerin ilgili ders kitaplarında iki farklı konuya ayrılarak (sıfat-fiil ve zarf-fiil) anlatıldığı anlaşılmıştır. Kitaplarda konular anlatılırken her filimsi türünün cümledeki işlevlerine dikkat çekilmiş, sıfat-fiiller açısından temel ayırım noktasının fiilin çatısı olduğu söylenmiş, fiil türünün fiilimsinin zamanıyla olan ilişkisi anlatılmıştır. Ders kitaplarında zarf-fiillerin cümledeki işlevi üzerinde durulmuş, zarf-fiilleri ayıran temel kavramın fiilin türü olduğu vurgulanmıştır. Çalışmamızda, kitaplardaki konuların nasıl anlatıldığı her kitaptan alınan anlatım örnekleriyle gösterilmiştir.

3.1. Öğretim programlarında Rusça fiilimsilerin yeri

İncelemesi yapılan üniversitelerde Rus Dili Öğretim programı lisans düzeyinde dört yıldır. Her üniversite kendi öğretim programını belirlemektedir. Öğretim programlarında temel amaç öğrencilere Rusça okuma, yazma ve konuşma yetisi kazandırma, Rus kültürünü edebiyat ağırlıklı öğretme olarak belirlenmiştir. Rus dili ve Edebiyatı bölümünde öğrenciler dört yıllık eğitim boyunca Rus dili, edebiyatı, tarihi ve kültürüyle ilgili derslerin yanı sıra anlamaya ve konuşmaya yönelik dersler de görmektedirler. Rusça fiilimsilere ilişkin öğretim program bilgileri tablo 3.1 gösterilmiştir.

Üniversite	**Sınıf**	**Dönem Sayısı**	**Ders saati**
İstanbul	1	1	40
Hacı Bayram Veli	1	1	30
Selçuk	2	1	20
Ankara	Hazırlık	2	16
Erciyes	1	1	32

Tablo 3.1: *Rusça fiilimsilerin öğretiminde kullanılan program bilgileri.*

Öğretim programlarında her yıl bir önceki yıl işlenen konuların tekrarı planlanmıştır. Öğrenciler Rusça fiilimsileri öğrendikleri ilk yıldan sonra ileri sınıflarda gördükleri derslerde Rusça fiilimsileri tekrar etme imkanı bulmaktadır. Her üniversitenin öğretim programında Rusça fiilimsiler konusu işlenirken öğrencilere anlatılması planlanan içerikler başlıklar halinde belirtilmiştir. Rusça fiilimsiler araştırmamıza konu olan üniversitelerin hepsinde sıfat-fiil ve zarf-fiil olmak üzere iki ayrı konu olarak tespit edilip anlatılmaktadır. Üniversitelerin öğretim programında her fiilimsi türüne ilişkin anlatılacak olan kavram ve konu başlıkları tablo 3.2 de tespit edilmiştir.

Öğretim Programlarında Sıfat-Fiil Konu İçerikleri	**Öğretim Programlarında Zarf-Fiil Konu İçerikleri**
Rusçada sıfat-fiiller, bitmiş ve bitmemiş fiillerden oluşan sıfat-fiiller, sıfat-fiillerin yapılışı, sıfat-fiillerin anlamları, sıfat-fiillerin işlevi, tam ve kısa sıfat-filler, sıfat-fiillerin kullanımı, sıfat-fiillerle isimler arasındaki uyum.	Rusçada zarf-fiiller, bitmiş ve bitmemiş fiillerden oluşan zarf-fiiller, zarf-fiillerin yapılışı, zarf-fiillerin anlamları, zarf-fiillerin kullanımı, zarf-fiillerin işlevi.

Tablo 3.2*: Öğretim programlarında Rusça fiilimsilerin konu içerikleri*

3.2. Ders kitaplarında Rusça fiilimsilerin yeri

Her üniversitede dersi anlatan öğretim üyeleri ile soru-cevap şeklinde gerçekleştirilen anket sonucunda dersi anlatan öğretim üyelerinin kullandıkları 5 farklı ders kitabı tespit edilmiştir. Rus yazarlar tarafından Rusça hazırlanan bu kitaplar hakkında genel bilgiler tablo 3.3 de verilmiştir.

Kitap no	**Kitap adı**	**Basım yılı**
1.	Русский Класс B1	2013
2.	Чистая Грамматика	2009
3.	Дорога в Россию	2008
4.	Грамматика Русского языка в иллюстрациях	1990

5.	Русский Язык в Упражнениях	2008

Tablo 3.3: *Rusça fiilimsilerin okutulduğu ders kitapları*

Tablodaki kitaplar incelenmiş ve Rusça fiilimsilerin bu kitaplarda sıfat-fiil *(причастие)*, ve zarf-fiil *(деепричастие)* olarak ayrı kategoriler halinde anlatıldığı görülmüştür. Çalışmamızda her fiilimsi türü, hem konu anlatımı hem de alıştırmaların niteliği bakımından ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

3.2.1. Ders kitaplarında Rusça sıfat-fiillerin yeri

Konu anlatımı çerçevesinden bakıldığında incelenen kitaplarda Rusça sıfat-fiillerin dilin sistemi içerisinde ayrı bir kategori olarak ele alındığı, bu yapıların daha çok edebi dil, bilimsel yazı ve politik söylemler gibi farklı alanlarda ve en çok da yazı dilinde kullanıldığı yazılmıştır. Sıfat-fiillerin, kendisini üreten fiillerin türüne ve çatısına göre sınıflandırıldıkları, cinsiyet, hal ve çoğul eki aldıkları, incelediğimiz ders kitaplarında hepsinde anlatılan ortak özelliklerdir. Kitaplarda sıfat-fiillerin oluşumu anlatılırken tablo ya da şekil kullanılmıştır. Aşağıdaki tablolarda bazı kitaplardan alınan konu anlatım örnekleri bulunmaktadır.

Aktif (Etken) Sıfat-Fiiller		**Pasif (Edilgen) Sıfat-Fiiller**	
Geçmiş zamanlı (Bitmiş ve Bitmemiş fiillerden)	Şimdiki zamanlı (sadece bitmemiş fiillerden)	Geçmiş zamanlı (Sadece bitmiş türde geçişli fiillerden)	Şimdiki zamanlı (Sadece bitmemiş türde geçişli fiillerden)
-ВШ-: читавший, прочитавший **-Ш-**: шедший, прошедший	**-УЩ-**: бегущий **-ЮЩ-**: читающий **-АЩ-**: спешащий **-ЯЩ-**: сидящий	**-ЕНН-**: изученный **-аНН-**: сыгранный **-яНН-**: осмеянный **-ёНН-**: решённый **-т-**: открытый	**-ЕМ-**: изучаемый **-ОМ-**: искомый **-ИМ-** приводимый

Tablo 3.4: *2. Kitapta sıfat-fiil ekleri*

-н-	**-ен-**	**-т-**
сдел**а**-ть – сдела-**н,** -а, -о, -ы заработ**а**-ть – заработа-**н,** -а, -о, -ы	получ**и**ть – получ-**ен,** -а, -о, -ы куп**и**-ть – купл-**ен,** -а, -о, -ы	закр**ы**-ть – закры-**т**, -а, -о, -ы над**е**-ть – наде-**т,** -а, -о, -ы

Tablo 3.5: *1. Kitapta edilgen kısa sıfat-fiil ekleri*

жить – живут – жив-**ущ**-ий / читать – читают – чита-**ющ**-ий заниматья – занимаются – занима-**ющ**-ий-ся	1. Çekim tipi **–ущ-/-ющ-** + -ий(ся), -ая-ся, -ее-ся, -ие-ся
любить – любят – люб-ящ-ий / говорить – говорят – говор-**ящ**-ий находиться – находятся – наход-**ящ**-ий-ся	2. Çekim tipi **-ащ-/-ящ-** + ий(ся), -ая-ся, -ее-ся, -ие-ся

Tablo 3.6: *3. Kitapta şimdiki zamanlı etken sıfat-fiillerin oluşumu*

знать – зна-л – зна-**вш**-ий, писать – писа-л – писа-**вш**-ий, написать – написа-л – написа-**вш**-ий, учиться – учи-л-ся – учи-**вш**-ий-ся, научиться – научи-л-ся – научи-**вш**-ий-ся	**-вш-/-ш-** + -ий(ся), -ая(ся), -ее(ся), -ие(ся)
расти – рос – рос-**ш**-ий, вырасти – вырос – вырос-**ш**-ий, нести – нёс – нес-**ш**-ий, принести – принёс – принёс-**ш**-ий	
идти – шёл – шед-**ш**-ий, прийти – пришёл – пришед-**ш**-ий	

Tablo 3.7: *3. Kitaptaki geçmiş zamanlı etken sıfat-fiillerin oluşumu*

1. Студентам нравится иностранный **язык**, *изучаемый им в университете.* (какой язык?)	= который они изучают в университете. = который изучается ими в университете.
2. студенты пользуются словарём иностранного **языка**, изучаемого в университете. (Словарём какого языка?)	
3. Студенты купили учебники **по** иностранному **языку**, *изучаемому ими в университете.* (Учебник по какому языку?)	
4. Студенты уже неплохо знают иностранный **язык**, *изучаемый ими в университете.* (какой язык?)	
5. Студенты много занимаются **иностранным языком**, *изучаемым ими в университете.*	
6. Студенты читают газеты и журналы **на иностранном языке**, *изучаемом ими в университете.*	

Tablo 3.8: *3. Kitapta şimdiki zamanlı bitmemiş edilgen sıfat-fiillerin hal değişimleri*

Sıfat-fiil alıştırmaları çerçevesinden bakıldığında incelediğimiz 5 ders kitaplarında alıştırmaların; sıfat-fiilleri oluşturan eklerin ezberlenmesi, sıfat-fiillerin ismin halleri, çoğul ve cinsiyete göre değişiminin kavranması, etken sıfat-fiillerle edilgen sıfat-fiillerin arasındaki farkların anlaşılması, *“который”* bağlacı ile sıfat-fiillere eşdeğer anlamda cümlelerin üretilebildiğinin anlaşılması, kısa sıfat-fiillerin cümledeki rolünün anlaşılması, sıfat-fiillerin dilin hangi alanlarında kullanıldıklarının anlaşılması, sıfat-fiillerin cümledeki yerinin değişebildiğinin ve bu değişimin cümlenin anlamına etkisinin

öğretilmesine yönelik olduğu anlaşılmıştır. Beş ders kitabından alınan alıştırma örnekleri tablo 3.9 da gösterilmiştir.

Alıştırma (1. Kitap s. 31): Aşağıdaki cümleleri okuyunuz. Sıfat-fiilleri bulunuz. Sıfat-fiillerin hangi fiillerden oluştuğunu, ismin hangi halinde kullanıldığını gösteriniz. Дети, живущие в большой семье, умеют хорошо помогать друг другу.
Alıştırma (1. Kitap s. 44): Verilen sıfat-fiillerin hangi fiillerden üretildiğini yalın halde yazınız. читаемый, рисуемый, фотографируемый
Alıştırma (2. Kitap s.45): Aşağıdaki boşlukları doğru sıfat-fiili seçerek (etken-edilgen) doldurunuz. У Никиты в руках была медаль, …… (получившая, полученная) на соревнованиях. Никита, ……. (получивший, полученный) золотую медаль, был в этот момент самым счастливым человеком.
Alıştırma (2. Kitap s.50): Cümleleri okuyunuz. Kısa ve uzun sıfat-fiillerin kullanımını açıklayınız. 1. Деньги были заработаны, и велосипед был куплен. Никита всем показал купленный велосипед.
Alıştırma (2. Kitap s. 180): Verilen bitmemiş fiillerden şimdiki zamanlı sıfat-fiiller yapınız. Hangi 4 ekin kullanılması gerektiğini hatırlayınız. проводить, организовать, исследовать, начинать
Alıştırma (2. Kitap s. 181): “который” bağlacını sıfat-fiille değiştirerek cümleyi tekrar yazınız. 1. На вопросы корреспондента отвечал г-н Иванов, который возглавляет эту фирму.
Alıştırma (2. Kitap s. 181): Cümleleri okuyunuız. Parantez içindeki ifadeleri noktalı yerlere yazınız. Hal, cinsiyet ve çoğul ekine dikkat ediniz. 1. Левин делает предложение Кити в забавной форме: он пишет начальные буквы слов, ……. его признание в любви. (составляющий).
Alıştırma (3. Kitap s. 76): Cümleleri okuyunuz, uzun ve kısa şekillerini karşılaştırınız. Sıfat-fiillerin cümledeki görevlerini söyleyiniz. Книги написана известным писателем – Книга *написанная* известным писаталем, появилась в магазинах.
Alıştırma (5. Kitap s. 322): Sıfat-fiilli yan cümleciği kullanarak cümleleri tamamlayınız. 1. Мы живём в доме, …… (построенный в прошлом году).

Tablo 3.9: *Ders kitaplarından alınan sıfat-fiil alıştırma örnekleri*

3.2.2. Ders kitaplarında Rusça zarf-fiillerin yeri

İncelediğimiz 5 ders kitabında Rusça zarf-fiillerin konuşma dilinde kullanılmadığı, daha çok resmi dil (yazı dili) ve edebi dilde kullanıldıkları, zarf-fiillerin, ana eyleme nispeten ikinci derecede bir eylem ifade ettiği, zarf-fiillerin zarflara ait özellikleri taşıdıkları ve ana eylemi "Ne zaman? Nasıl? Neden? Hangi Şartlarda?" soruları yönünden niteledikleri, zarf-fiillerin ayrı bir zamanı ifade etmedikleri, ana fiille eş zamanlı ya da art zamanlı gerçekleşen bir hareketi temsil ettikleri, zarf-fiilin öznesi ile ana fiilin öznesinin aynı olduğu, zarf-fiillerin fiil türüne göre sınıflandırıldığı, zarf-fiillerin üretim eklerinin fiillere nasıl eklendikleri gibi hususların anlatıldığı tespit edilmiştir. Kitaplardan alınan bazı konu anlatım örnekleri aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Bitmemiş zar-fiil ekleri (Bitmemiş fiillerden)	**Bitmiş zar-fiil ekleri (Bitmiş fiillerden)**
- А: крича, дыша **(-Я):** думая, (*-**УЧИ**: будучи, едучи) (*-**ЮЧИ**: играючи, умеючи) (*-**В**: не быв, не знав) (*-**ВШИ**: не знавши, не зевши)	**-В:** разыграв, помыв **-ВШИ-:** разыгравшись, умывшись (*-ШИ: замёрзши, испёкши)

Tablo 3.104: *1. Kitapta zarf-fiillerin ekleri*

Bitmiş Fiiller	**Bitmemiş Fiiller**
читать – чита-**ют** – чита-**я**	прочитать – прочита-**л** – прочита-**в**
говорить – говор-**ят** – говор-**я**	решить – реши-**л** – реши-**в**
спешить – спеш-**ат** – спеш-**а**	вернуться – верну-**л**-ся – верну-**вши**-сь
нахождиться – наход-**ят**-ся – наход-**я**-сь	прийти – прид**я**
ложиться – лож-**ат**-ся – лож-**а**-сь	унести – унес**я**
рисовать – рису**я** , танцевать – танцу**я**	перевести – перевед**я**

Tablo 3.11*: 3. Kitapta zarf-fiillerin üretimi*

Yalın Hâl	**Şimdiki Zaman**	**Zarf-fiil**
читать, рисовать, идти стучать, встречаться	чита-ют, рису-ют, ид-ут стуч-ат, встреча-ют-ся	чита-**я,** рису-**я,** ид-**я** стуч-**а,** встреча-**я**-сь

Tablo 3.12: *5. Kitapta bitmemiş zarf-fiillerin üretimi*

Yalın Hâl	**Zarf-fiil**
прочита-ть, увиде-ть, встрети-тс-ся	прочита-**в,** увиде-**в,** встрети-**вши**-сь

Tablo 3.13: *5. Kitapta bitmiş zarf-fiillerin üretimi*

Alıştırmaların niteliği açısından bakıldığında ders kitaplarındaki zarf-fiil alıştırmalarının; zarf-fiilin türünün kendisini oluşturan fiilin türüne bağlı olduğunun anlaşılması, zarf-fiilin eylemi ile ana fiilin eyleminin aynı özne tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğinin anlaşılması, bitmiş zarf-fiil ile bitmemiş zarf-fiillerin arasındaki farkların anlaşılması, zarf-fiilin eylemi ile ana eylem arasında eş zamanlı ya da art zamanlı bir ilişki olduğunun anlaşılması, bitmemiş zarf-fiilin eylemi ile ana eylemin eş zamanlı gerçekleştiğinin anlaşılması, bitmiş zarf-fiilin eyleminin, ana fiilin eyleminden önce gerçekleştiğinin anlaşılması, zarf-fiillerin üretim eklerinin *(-я, -а, -в, -вши)* ezberlenmesine yönelik olduğu anlaşılmıştır. Ders kitaplarından alınan zarf-fiil alıştırma örnekleri tablo 3.14 de verilmiştir.

Alıştırma (1. Kitap s.70): Cümleleri okuyunuz. Zarf-fiilleri bulunuz. Hangi fiillerden üretildiğini söyleyiniz. Рассказывая об Иркутске, Марио показал много фотографии.
Alıştırma (1. Kitap s.70): Zarf-fiilli cümleleri bağlaçlı cümlelere çeviriniz. Разговаривая с учителем, ребята показали ему сделанные летом фотографии.
Alıştırma (2. Kitap s.200): Örnekteki gibi verilen cümleleri zarf-fiilleri kullanarak tekrar yazınız. Cümleleri tamamlayınız. Когда (если) мы рассмотрели данные примеры, мы ……
Alıştırma (2. Kitap s.196): Verilen zarf-fiillerin hangi fiillerden üretildiğini tayin ediniz. Cümleleri tamamlayınız. Virgüle dikkat ediniz. Не думая не о чём, он ……. 2. Завтракая, она ……. 3. Готовя ужин, он ……..
Alıştırma (3. Kitap s.27): Verilen zarf-fiillerin hangi fiillerden oluştuğunu söyleyiniz. 1. любя, делая, имея 2. сделав, посмотрев, заработав
Alıştırma (3. Kitap s.28): Aşağıdaki örnekleri okuyunuz. Zarf-fiilin eyleminin ana eylemden önce mi yoksa sonra mı gerçekleştiğini söyleyiniz. Zarf-fiilli yan cümleciğin bağlaçlı cümle ile değiştirilebildiğine dikkat ediniz. Моя подруга читала, **сидя** в кресле. = Моя подруга сидели в кресле и читала.
Alıştırma (5. Kitap s.333): Zarf-fiilleri çekimli fiillerle değiştirerek cümleleri tekrar yazınız. 1. Рассказывая о своём путешествии, брат показывал нам фотографии. 2. Поужинав, мы стали смотреть телевизор.

Alıştırma (5. Kitap s.335): Zarf-fiili cümleleri "*Когда, если, потому что, так как, если бы, хотя"* bağlaçlarını kullanarak yeniden yazınız. Успешно окончив институт, он сможет заниматься научной деятельностью.
Alıştırma (5. Kitap s. 338): Doğru zarf-fiili seçerek noktalı yere yazınız. 1. …… по улице, я смотрел на витрины магазинов. …… домой, я сразу же позвонил на работу. (идя – придя)

Tablo 3.14: *Ders kitaplarından alınan zarf-fiil alıştırma örnekleri*

4. Rusça fiilimsilerin öğretim ve öğrenimine ilişkin sorun tespit çalışmaları

Rusça fiilimsilerin öğretiminde yaşanan sorunların tespiti için araştırmamızı yürüttüğümüz 5 üniversitede Rusça fiilimsileri anlatan öğretim üyelerine fiilimsileri öğretirken yaşadıkları sorunlara ilişkin 3 adet soru sorulmuştur. Öğretim üyelerine sorulan sorular tablo 4.1 de gösterilmiştir.

Soru 1	Fiilimsiler konusunun öğretiminde karşılaştığınız zorlukları birkaç cümle ile ifade eder misiniz?
Soru 2	Fiilimsiler konusunun öğreniminde öğrencilerinizin yaşadığı zorlukları birkaç cümle ile ifade eder misiniz?
Soru 3	Rusça fiilimsilerin öğretiminde daha etkili olacağını düşündükleri öneri ve görüşlerinizi ifade eder misiniz?

Tablo 4.1: *Öğretim üyelerine sorulan sorular*

Öğretim üyeleri tarafından verilen cevaplara göre; dil ortamının olmayışının Rusçanın öğrenilmesini olumsuz etkilediği, öğrencilerin anadilde Rusça fiilimsiler konusuna hâkim olmamasının konunun kavranmasına büyük bir sorun teşkil ettiği; Rusçada fiil kategorileri ve fiiller konusunu iyi bilmeyenlere Rusça fiilimsilerin aktarımında güç durumlarla karşılaşılabildiği; Rusça dilbilgisinde istisnai durumların fiilimsilerin öğretimini zorlaştırdığı; Rusçada ismin hal durumu *(падеж)* olgusunun öğrenciler tarafından iyi kavranmamış olmasının Rusça fiilimsilerin öğretimini zorlaştırdığı; öğrencilerin Rusçada fiillerin ismin hangi hal durumlarında kullanıldığını *(глагольное управление)* bilmemelerinden kaynaklı sorunlarla karşılaşıldığı; öğrencilerin Türkçe düşünme sistemini Rusçaya adapte etme eğiliminin öğretimde sorun teşkil ettiği anlaşılmıştır.

Bununla birlikte öğretim üyelerinin verdikleri cevaplara göre öğrenciler Rusça fiilimsileri öğrenirken; sıfat-fiilleri *"который"* bağlacı ile karıştırdıkları; kullanılması gereken hal ekini doğru tespit edemedikleri; sıfat-fiillerin kullanımında etken ve edilgen çatıyı doğru şekilde belirleyemedikleri, zarf-fiillerin kullanımında istisna olan *"идти"* grubunun eklerinin kullanımında sorunlar yaşadıkları; sıfat-fiil ve zarf-fiilleri oluştururken fiil türünü *(вид глагола)* doğru tespit edemedikleri; cümle içinde sıfat-fiilin nitelediği sözcüğü tespit etmede sorun yaşadıkları anlaşılmıştır.

4.1. Rusça fiilimsilerin öğrenimine ilişkin hata analizi

Araştırmamızda ilgili üniversitelerden 265 öğrenciye Rusça sıfat-fiil ve zarf-fiilerin kullanımına yönelik yazılı alıştırmaların olduğu bir anket uygulanmıştır. Anket iki bölümden oluşmaktadır. 1. Bölümde

öğrencilerden Rusça fiilimsilerle ilgili yazılı alıştırmaları yapmaları istenmiştir. 2. Bölümde ise öğrencilerden Rusça fiilimsilerin öğrenimine ilişkin görüşler alınmıştır.

Anket çalışmamızın 1. Bölümü Rusça-Türkçe, Türkçe-Rusça cümle çevirileri ile sıfat-fiil ve zarf-fiil üretiminden oluşmaktadır. Anketimiz Rusça sıfat-fiil ve zarf-fiil konularını öğrenmiş olan 2. 3. ve 4. Sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Değerlendirmemizde öğrencilerin verdikleri cevaplarda cümle içindeki ilgili fiilimsi kısmı dikkate alınmıştır. Aşağıda anketin çeviri bölümünde öğrencilerin verdikleri bazı cevaplar yazılmıştır.

oru: "Студенты иногда плохо понимают **читаемые тексты"** cümlesini Türkçeye çeviriniz.

evap: "Öğrenciler bazen **okunan (okunmakta olan) metinleri** iyi anlamıyorlar." / **Hatalı** "Öğrenciler bazen **okudukları metinleri** yanlış (kötü) anlıyorlar."; "**Metni okuyan** en anlamıyorlar."; "Öğrenciler bazen **metni okurken** iyi anlamıyorlar."; "Öğrenciler **tinlerini** kötü anlıyorlar."; "Öğrenciler bazen **okunacak metinleri** kötü bazen **okunmuş metinleri** kötü anlıyorlar."

cilerin sırasıyla; edilgen sıfat-fiili etken sıfat-fiil şeklinde çevirdikleri ***kudukları metinleri"*; s**ıfat-fiilli ifadeyi zarf-fiil şeklinde lıcı sıfat gibi çevirdikleri – "***okuma metinleri***"; sıfat-***tinleri***", "***okunmuş metinleri***" görülmüştür.

ümlesini Rusçaya çeviriniz.

ей." / **Hatalı cevaplar:** руг, **делавший** вещей.";

Rusça geçmiş zaman ifade -fiille çevirmişlerdir. Ayrıca "**Делая** игрушки" hatalı cevabında olduğu gibi sıfat-fiil yerine zarf-fiil kullanarak çevirilen cümlelere rastlanmıştır. Öğrencilerin sıfat-fiil ile zarf-fiilin ayrımını yapmakta zorlandıkları görülmektedir. Bu hatalarla birlikte ilgili cümleyi "**который**" bağlacını kullanarak çeviren öğrenciler de bulunmaktadır.

Soru: "отвечать (şimdiki zaman, etken)" fiilinden uygun türde sıfat-fiil üretiniz.

Doğru cevap: "отвечающий" / **Hatalı cevaplar:** "отвечаю**щ**ий"; "отвеча**ем**ый"; "отвеч**анн**ый"; "отвеча**я**"

[redacted]

tayin etmekte sorun yaşadıkları görülmektedir. Başka b hatalı cevapta
lan “гуля**я** (gezerek)” yerine bitmiş zarf-fiil olan “по**гуля́в** (gezip)”
öğrencilerin zarf-fiilli cümle ile ana cümleyi “**и** (ve)” bağlacı ile
atalı cevaplarda öğrenciler zarf-fiil yerine *“который”* bağlacı
anlamda cümle oluşturmak için kullanılan *“который”* bağlacı,
ktadır.

memiş fiile (начина**в**)
üştür.

4.2. Hata analiz anketinin değerlendirilmesi

Çeviri soruları ve üretim sorularına verilen öğrenci cevapları analiz edildiğinde Rusça sıfat-fiillerin kullanımı ve üretimi noktasında yapılan hataların sırasıyla; edilgen sıfat-fiil sorularına etken sıfat-fiill kullanarak yanıtlama; şimdiki zamanlı sıfat-fiil kullanılması gereken yerde geçmiş zamanlı sıfat-fiil kullanma ve üretme; geçmiş zamanlı sıfat-fiil istenilen yerde şimdiki zamanlı sıfat-fiil kullanma ve üretme; sıfat fiillerle cümle kurarken hal ekini getirmeme; sıfat-fill istenilen yerde zarf-fiil kullanma ve üretme; b

تۆزۈلمە ھامما ۋېرتىكالىرى ۵۵٤ ۋ Kus
ۋىراللا ھەر ساھالىرىنى ۋېرتىكال ھالدۇلۇنىش قۇيۇلمىسىكتەكتۇر. Kusey تۈزىلمىسىلەرنى ئەۋ قا
ۋېرتىكالەر. ئەتىلىشكەن ھالىيىلمىسى ۲۵۰ نۇر كەلىن ھالدۇلۇ بۆز ئەزىلىدە ئىلىمىدىكىلىدۇ
programmalarında Kusey تۈزىلمىسىلەرە ۋىراللا ھەر ساھالىرىنى ۋېرتىكالىزاتسىيا Kusey تۈزىلمىسىلەرنى ت
ئەدۋالىلەرنى ۋە ئەزىلىدە نۇر.

٤.٥. Dese كىتابخانىدا ۋاقىتلىق ساقلاش

ۋاقىتلىق ساقلاش ۋاقتى ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان ھۆججەت تۈرلىرى كىتابخانىدا ھەر كىتابخانا
ئاپتوماتىك-ھالقىلىق قىلىنمىغانلىقى سەۋەبلىك ساقلىنىپ ئۆچۈرۈلمەيدۇ. Bununla birlikte
ھەر كىتابخانىدا تۈزىلمە ۋېرتىكالىلىق ۋە ۋېرتىكالىزاتسىيە ئۆلچەملىرىنى بەلگىلەشتىن بۇرۇن
~~ئىشلەتمەسلىكى ۋە. Belirtilmedi tespit edilen öğrenci hastalığ~~

ۋە ۋەقەلىك ۋاقىت ۋە ۋېرتىكال ئۆچۈرۈلىدۇ. ئۆچۈرۈلگەن ھۆججەت تىزىملىكىدە كۆرسىتىلمەيدۇ
ۋېرتىكالىدۇ. ئۆچۈرۈلگەن ھۆججەتنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش مۇمكىن ئەمەس.

Dese kitabxanada Kusey saxlama müddəti çərçivəsində əlaqəli sənədlərin
müvəqqəti saxlanılması və çatışma gec ehtiyac, dəl və çoğul qərarlarla
müəyyənləşdirmək üçün kitabxanada əməkdaşlar ortak özəllikləri olmadıq pərdə kitabxanı
nəzərə alınmamalarına görə dəqiq müddətdən müvəqqəti: saxlama müddəti
kollektivləşdirmə və qiymətləndirmə üçün nəşrlər özəlliyi kəsədqıdığı: saxlama dəl ehtiyaclıqlar
çümlə içərisində yer qeyişdirəbiləcəyi: saxlama müddəti bəzi qərarlarla
qərarlarda ise saxlama rolü müəllimlərdir: geçmiş zamana əlaqədar

i vəsaiət, p
bolluq səviyyələri v. d.) ilə işləyi mətin ölçəklərinin əldəyi və işləyi mətinlərdə geçən saxlat
əldəyi: geçmiş zamana əlaqədar əlaqələr etkən saxlama dərəcəsi, dəl və çoğul qərarlarla ilə işləyi
yetərsizliyi üçün qərar müəyyən edilməlidir.

Dese kitabxanada saxlama müddəti çərçivəsində əlaqəli sənədlərə bəzi kitabxa
saxlama müddəti ayrıca ilə ana ayrıcalıqlı müəyyən özəllikləşdirilməyi: müvəqqəti
bəzi sənədlərin sonu "R-" ilə başlayır (məsələn – məlumat: R۵۶۹; məhəccum – məhkəcum) və
kimi ələlxüsusi qeydiyyatdan keçirilməyi tələb edilməyir. Bununla birlikdə saxlama müddəti
yönündən saxlama qərarları çərçivəsində qəbul edilməlidir və bəzi saxlama müddəti

3.3. Rusça fiilimsilerin öğrenimine ilişkin sorunlar

Öğrencilerin Rusça fiilimsiler

ilerin Önemi" olmak

üzere 3 bölümden oluşmaktadır.

a. Anketimizin "Rusça Fiilimsiler Konusunda Çekilen Güçlükler" bölümünde öğrencilere Rusça Dilbilgisi dersinde fiilimsiler konusunun öğrenirken çektikleri güçlüklerle ilgili 13 adet soru sorulmuştur. Verilen cevapların yüzdelik oranları tablo 5.1 de gösterilmiştir.

Rus Dilbilgisi dersinde Rusça fiilimsiler konusunda çektiğiniz güçlükler	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)
Fiilimsiler konu anlatımının açık ve net olmayışı nedeniyle anlama güçlüğü çekiyorum.	13	25	29	26	7
Rusça fiilimsiler ile ilgili ders dışı etkinlik (sözlü veya yazılı uygulama) yapabileceğimiz imkânlar kısıtlı.	7	15	18	41	19
Türkçe fiilimsiler (sıfat-fiil ve zarf-fiil) konusunda yeterli bilgimin olmadığını düşünüyorum.	26	26	13	23	12

Rusça fiilimsilerin zor bir k

ramının seviyeme uygun olmadığını düşünüyorum.	24	31	27	11	7
Rusça Fiilimsiler konusuna ayrılan ders saatlerinin yeterli olduğunu düşünüyorum.	12	21	34	23	10
Sınıf arkadaşlarımın Rusça fiilimsiler konusuna ilgi duyduklarını düşünüyorum.	19	21	44	13	3

		0
		13
	9	4

miştir.

	4 (%)	5 (%)
	46	14
	31	12
	23	8
	39	12

um 2: Katılmıyorum

ilimsilerin önemi ve
r. Verilen cevapların

5.3.1. Öğrenci görüş anketinin değerlendirilmesi

Öğrenci görüş anketinin 1. Bölümünde öğrencilere Rusça fiilimsileri öğrenirken çektikleri güçlükleri belirlemek için 13 adet soru sorulmuştur. Verilen cevaplara göre her bir güçlük fa

lmadığını düşünen öğrencilerin oranı %35 dir. Rusça fiilimsilerin zor bir konu olduğunu düşünen öğrencilerin oranı %57 dir. Öğretim programının öğrencinin seviyesine uygun olmadığını düşünen öğrenciler %18 lik bir dilime sahiptir. Rusça fiilimsiler konusuna ayrılan ders saatlerinin yetersizliği nedeniyle güçlük çeken öğrenciler %33 lük dilimi oluşturmaktadır.

Yukarıda sıralanan ve daha çok öğretim proglamları ile ilgili olan '

l farklılıktan dolayı güçlük çeken öğrencilerin oranı %31 dir.

Hem öğretim programını hem de ders kitaplarını ilgilendiren bu güçlüklerin oranı öğrencilerin Rusça fiilimsileri temel dil becerilerinde kullanabilme yetilerini etkilemektedir. Öğrencilerin Rusça fiilimsileri okuma, yazma, dinleme ve konuşma yetilerinde kullanabilme derecelerini anlamak adına kendilerinden Rusça fiilimsileri temel dil becerilerinde kullanabilme derecelerini değerlendirmleri istenmiştir. Elde edilen bilgilere göre; öğrencilerin %16 lık bir kısmı Rusça fiilimsileri okuyup anlamada güçlük çektikleri, %25 lik kısmı Rusça fiilimsileri sözü kaynaklardan dinlerken anlamada güçlük çektikleri, %36 lık kısmı Rusça fiilimsileri konuşma becerisinde

gerekmektedir. Öğretim programlarında Rus

sileri oluşturan fiillerin çatı kavramına konu anlatımı ve alıştırma olarak daha fazla yer verilmesi gerekmektedir. Rusça fiil türü kavramı Türk öğrencilerin algılamada zorlandığı diğer bir husus olması sebebiyle ders kitaplarında Rusça fiilimsiler konusu anlatılırken fiil türleri arasındaki farkların tekrar edilerek fiilimsiler üzerindeki anlam değişikliğini nasıl etkilediğinin belirtilmesi anlamayı kolaylaştıracaktır. Öğretim üyelerinin üzerinde durduğu ve Türk öğrencilerin çok hata yaptıkları diğer bir husus da Rusçada isimlerin hal değişim ekleridir. Ders kitaplarında fiilimsilerin hal değişimine ilişkin alıştırmaların sayısının artırılması Rusça fiilimsilerin öğrenimini kolaylaştıracaktır.

6.1. Öğretim programı için öneriler

Çalışmamızı

r edebi eserlerde sıkça kullanılmaktadır. Rusça fiilimsilerin erken dönemde öğrenilmesi, öğrencilerin edebi eserlerde geçen Rusça fiilimsileri okuyup anlamalarını kolaylaştıracaktır. Bu açıdan bakıldığında Rusça fiilimsilerin hazırlık sınıfından itibaren öğretilmesi, öğrencilerin her dönem edebiyat derslerinde yapacakları metin okumalarıyla birlikte Rusça fiilimsilerin öğrenimini daha kalıcı kılacaktır.

Yabancı dil öğretilirken dilbilgisi konularının aktarımında ilgili konunun anadildeki karşılıklarına başvurmak anlamayı kolaylaştırıcı bir yaklaşımdır. Öğrenci görüşlerini incelediğimiz 3. Bölümde Türkçe fiilimsiler ile ilgili yeterli bilgiye sahip olmadıklarını düşünen öğrencilerin %35 lik bir dilimi kapsadığı görülmüştür. Öğrenciler, orta ö

u ölçme ve değerlendirmenin sonucuna göre gerektiğinde programa Türk Dili dersleri eklenmelidir.

Morfolojik açıdan öğrenci hatalarının daha çok fiil türü, fiil çatısı, fiilin zamanı ve hâl ekleri ile ilgili olduğu göz önüne alındığında Rusça fiilimsilerle ilgili sırasıyla; Rusçada fiil türü kavramı, bitmiş ve bitmemiş fiilleri ayıran temel özellikler; Rusça fiilimsilerde zaman kavramı (mutlak ve göreceli zaman); Rusça fiilimsilerde çatı kavramı (etken, edilgen ve dönüşlü çatı); Rusça fiilimsilerin ismin hallerine göre değişimi gibi hususların öğretim programlarında ayrı konu başlıkları şeklinde yazılarak daha fazla üzerinde durulması, ders anlatımında bu hususlara dikkat çekilmesi Rusça fiilimsilerin daha verimli öğre

iilimsi ve ana eylemin (çekimli fiil) tespiti; fiilimsi öznesi ile ana öznenin tayini; fiilimsiler ile fiilimsilerle eş anlamlı kabul edilen paralel cümleler arasındaki üslup farkları; kısa sıfat-fiillerin cümledeki işlevi; dönüşlü fiillerden üretilen

fiilimsilerin yapı ve anlam özellikleri hususlarının da başlıklar halinde belirtilerek konu anlatımında daha fazla üzerinde durulması anadili Türkçe olan öğrencilerin Rusça fiilimsileri anlamasını kolaylaştıracaktır.

Yukarıda sıraladığımız hususlara ek olarak öğreti
mde kullanabilmesini öğretmeyi amaç edinmelidir. Her fiilimsi tür

7. Hatalı cevaplarda görüldüğü üzere bazı öğrenciler zarf-fiil ekleri ile sıfat-fiil eklerini karıştırmışlardır. Ders kitaplarında zarf-fiil ve sıfat-fiil arasındaki temel farkın sadece ek düzeyinde değil cümle düzeyinde de gerçekleştiği

erilerek açıklanması.

6.3. Rusça fiilimsilerin öğrenimine ilişkin öneriler

Çalışmamızın 3. Bölümünde görüşlerini aldığımız öğretim üyeleri anadili Türkçe olan öğrencilerin Rusça fiilimsileri öğrenirken yaşadıkları sorunların temelinde fiil türü, fiilin çatısı (etken – edilgen) ve hâl ekleri olduğunu bildirmişlerdir. Öğretim üyelerinin belirttiği hususlar öğrencilere uygulanan hata analizi sonuçları ile örtüştüğü görülmüştür. Fiilimsiyi oluşturan temel unsurun fiil olması öğrencilerin Rusçada öncelikle fiil türü kavramını özümsemelerini gerekli kılmaktadır. Fiilimsileri farklılaştıran temel unsurlardan biri olan fiillerin bitmişlik ve bitmemişlik özellikleri sıfat-fiillerin zamanını da belirlemektedir. Öğrenciler hâ

zılı etkinlik yapmaları Rusça fiilimsileri öğrenirken yaptıkları hataları aza indirecektir.

Öğrenciler etken ve edilgen ekleri birbirleriyle karıştırmaktadır. Çatı kavramına anadilde tam hâkim olamamanın bu hataları tetiklediği ön görülmüştür. Bu hataların giderilmesi için öğrencilerin anadilde "fiil çatısı" kavramını doğru bir şekilde öğrenmeleri, Rusça fiilimsileri anadildeki eşdeğerleriyle karşılaştırırken Rusça ve Türkçe fiilimsiler arasındaki benzerlik ve farklılıkları daha doğru anlamalarını sağlayacaktır.

Öğrencilerin Rusça sıfat-fillerin hâl eklerini getirmede sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu sorun fiillerin ismin hangi halinde kullanıldığının iyi bilinmemesinden kaynaklanmaktadır. Öğrencilerin bu sorunu gidermek için Rusça fiillerle ismin hallerini kullanarak daha fazla cümle kurmaları Rusçad

i

Türkçeye çevirerek öğrenmeleri ilgili kısmın anadildeki benzerik ve farklılıkları daha iyi anlamalarını sağlayacaktır.

Fiilimsilerin kullanım alanlarının daha çok yazı dili olduğu göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin fiilimsilerin kullanıldığı edebi metinleri, bilimsel yazıları, gazete ve dergi makalelerini daha fazla okuyup fiilimsilerin kullanıldığı cümleleri analiz ederek anadile çevirerek öğrenmeleri, öğrencilerin Rusça fiilimsileri özümsemelerine katkı sağlayacaktır. Ayrıca öğrencilerin Rusça fiilimsilerin çok sık kullanıldığı alanlar olan haberler ve politik söylemleri işitsel ya da görsel kaynaklardan takip etmesi Rusça fiilimsilerin öğrenimini pekiştirecetir.

meri şekil bilgisi*.* Ankara. Türk Dil Kurum
Ankara. Kurmay.
matika. Sankt-Peterburg. Zlatoust.
n, L. L., & Klobukov, E. V. (2007). *Sovreme*

Qo0Dc2VtEgI
QggIAhAKGDIgCiAA

atika russkogo yazıka. Moskva. Akademi
(1987). *Sovremennıy russkiy yazık v treh çastiyah*

, K. V., & Galkina, E. M. (1958). *Sovremennıy russk*
çebno-pedagogiçeskoe izdatel'stvo ministerstva prosveşen
pravoçnik po russkoy grammatike. Moskva. Drofa.
52). *Sovremennıy Russkiy Yazık Morfologiya*. İzdatel'

6) *Russkiy Yazık (Grammatiçeskoe uçeniye o*